

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту країни
Вінницький національний технічний університет

О. В. Кобилянський

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2012

УДК 378.147

ББК 74.58

K55

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол № 9 від 26.04.2012 р.)

Рецензенти:

В. І. Клочко, доктор педагогічних наук, професор

В. І. Шахов, доктор педагогічних наук, професор

Кобилянський, О. В.

K55 Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах : монографія / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2012. – 590 с.

ISBN 978-966-641-477-2

У монографії досліджено стан проблеми у філософській, історико-педагогічній, психолого-педагогічній науці та сучасній освітній практиці. Визначено і теоретично обґрунтовано підходи та принципи відбору і конструювання змісту освіти з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах. Виявлено специфіку та здійснено експериментальну перевірку ефективності запропонованої технології формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування.

УДК 378.147

ББК 74.58

ISBN 978-966-641-477-2

© О. Кобилянський, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
Розділ 1 НАУКОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	29
1.1 Сучасний стан у галузі безпеки життєдіяльності.....	29
1.2 Безпека життєдіяльності як компонент людської культури	50
1.3 Аналіз існуючої системи навчання безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах.....	71
1.4 Теоретичне обґрунтування застосування системного підходу до формування компетенцій з безпеки життєдіяльності.....	100
Висновки до першого розділу	129
Розділ 2 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	131
2.1 Формування загальнокультурних компетенцій при навчанні безпеки життєдіяльності	131
2.2 Базові професійні компетенції майбутнього фахівця економічного спрямування	158
2.3 Особливості формування культури безпеки та ризик- орієнтованого мислення.....	191
2.4 Підготовка змісту навчання.....	216
Висновки до другого розділу	237
Розділ 3 ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	239
3.1 Алгоритм проектування педагогічної технології.....	239
3.2 Семантичний аналіз навчальних програм дисциплін циклу безпеки життєдіяльності у системі безперервної освіти.....	274
3.3 Класифікація методів активізації навчально-пізнавальної діяльності	299
3.4 Проектування системи методів педагогічної комунікації	312
Висновки до третього розділу	347

Розділ 4 МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ БАГАТОРІВНЕВОГО НАВЧАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	350
4.1 Особливості міжпредметних зв'язків безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах.....	350
4.2 Практичне застосування модульної технології при навчанні безпеки життєдіяльності	366
4.3 Навчання безпеки життєдіяльності у системі неперервної освіти.....	376
4.4 Організація самостійної роботи при вивченні безпеки життєдіяльності	393
Висновки до четвертого розділу	417
Розділ 5 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ	419
5.1. Організація та методика проведення експериментальної роботи	419
5.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	430
5.3 Аналіз результатів уточнювального експерименту	444
Висновки до п'ятого розділу.....	472
ВИСНОВКИ.....	474
Література	482
Додатки.....	535

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БЖД	безпека життєдіяльності
БіГП	безпека і гігієна праці
ВВ КФЕК	Вінницьке відділення Київського фінансово-економічного коледжу
ВІЕ ТНЕУ	Вінницький інститут економіки Тернопільського національного економічного університету
ВІ МАУП	Вінницький інститут МАУП
ВКІ	Вінницький кооперативний інститут
ВНАУ	Вінницький національний аграрний університет
ВНТУ	Вінницький національний технічний університет
ВТЕІ КНТЕУ	Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
ВФ НУДПСУ	Вінницька філія Національного університету державної податкової служби України
ІЛР	індекс людського розвитку
НДРС	науково-дослідна робота студентів
НС	надзвичайна ситуація
ОГ	об'єкт господарювання
ООП	основи охорони праці
ОПГ	охорона праці в галузі
ПД	професійна діяльність
СРС	самостійна робота студентів
СУОП	система управління охороною праці

ВСТУП

За мільярди років існування біосфери виробився механізм підтримання стійкої рівноваги природних екосистем. Ця рівновага зберігалася до того часу, поки не був винайдений новий спосіб пристосування до середовища проживання за допомогою його змін, спосіб, який не міг бути здійснений до появи людини. Людство зі своїм виробництвом і культурою поступово стало складовою частиною біосфери. Поява людини і зміни, внесені у біосферу людською діяльністю, переводять її у якісно новий стан – ноосферу. Відповідно до оригінальної теорії В. І. Вернадського, ноосфера, пов'язана з появою і розвитком людства, є третьою у послідовності таких основних фаз розвитку Землі як утворення геосфери (неживої природи) та біосфери (живої природи). Так само, як біосфера утворюється взаємодією усіх організмів, ноосфера – людським розумом, коли людська свідомо діяльність стає визначальним фактором існування і розвитку.

Таким чином, між живими організмами і природою з'явився посередник, який контролює природні процеси – людський розум. По мірі свого розвитку розум, генеруючи обмінні процеси в біосфері, використовує закони і властивості природи проти неї ж самої і визначає для природних процесів необхідні йому напрямки, форми і темпи перебігу, встановлюючи, таким чином, своє панування над нею. Але життя людства, при всій його різноманітності, стало єдиним і неподільним. Практично немає жодного шматка землі, на якому за потреби не змогла б прожити людина. Подія, яка відбувається у найвіддаленішому закутку пустелі чи океану, відбивається і має наслідки – великі і малі – в інших місцях, повсюди на нашій спільній планеті. Комп'ютери також забезпечили швидкий і надійний зв'язок між людьми, постійний матеріальний обмін між ними. Людина вперше реально зрозуміла, що вона – мешканець планети Земля, і може, і повинна думати і діяти не тільки в аспекті окремої особистості, сім'ї, держав або їх союзів, але й в планетарному аспекті.

З розвитком матеріального виробництва, інформаційних технологій, генної інженерії природне буття людини вступає в протиріччя з її реальною діяльністю і, як правило, терпить в цьому протистоянні поразку, яка проявляється у вигляді аварій і катастроф. Іншими словами, людство досягло сьогодні такої точки біологічного розвитку, коли воно стало

відповідальним за свою подальшу еволюцію. Тому сьогодні суспільству потрібна така людина, яка була б відповідальна як за себе, свій розвиток і самозбереження, так і за суспільство в цілому.

Отже, у людства немає альтернативи розпочатим наприкінці ХХ століття спільним зусиллям, спрямованим на перехід від вузьконаціональних, регіональних цілей до підтримання глобальної світової рівноваги, що забезпечить безпеку життєдіяльності для всіх людей. Причини, які призвели до актуалізації проблеми життєдіяльності, сьогодні ретельно вивчаються та аналізуються. До них відносяться виснаження природних та енергетичних ресурсів, зростаюче забруднення довкілля, демографічний вибух, тероризм, зростаючий розрив в економічному розвитку країн тощо. До останнього часу забезпечення безпечної життєдіяльності у нашій країні ґрунтувалось на концепції абсолютної безпеки середовища, яка досягається за умови знання і дотримання вимог тисяч законів і нормативних актів, кількість яких з кожним роком зростає на кілька десятків. За відповідність певної виробничої ситуації правилам безпеки відповідає інженер-конструктор нової техніки або організатор відповідних робіт, а не безпосередній виконавець робіт. Життя довело необґрунтованість цих сподівань, тому що реалізація цієї концепції знижує відповідальність людини за власну безпеку, і загальний стан безпеки не покращується.

Згідно з аксіомою про потенційну небезпеку, будь-яка діяльність людини небезпечна, тобто у жодному виді діяльності не можна досягти абсолютної безпечності. Тому недостатньо знати певну кількість правил, які регламентують поведінку людини в обумовлених ситуаціях. Сьогодні, із підвищенням технічної оснащеності виробничого та побутового середовища, розвиток небезпек у просторі і часі не завжди можна передбачити, тому і виникають ситуації, для яких правила ще не розроблені.

Сучасна концепція безпеки життєдіяльності базується на досягненні прийняттого (допустимого) ризику. Її сутність полягає у прагненні створити такий малий ризик, який сприймає суспільство у цей час, виходячи з рівня життя, соціально-політичного та економічного становища, розвитку науки та техніки. Через це навчання з питань безпеки життєдіяльності треба розглядати як формування культури, гуманного світосприйняття та переконання про можливість встановлення гармонійних відносин між людиною, технікою і середовищем.

Як показує досвід економічно розвинених країн, при сприятливих умовах працездатність людини підвищується на 15–20 %, тому що немає необхідності у витрачанні сил на попередження загрози травмування і захисту організму від впливу небезпечних та шкідливих виробничих факторів. В Україні систематично і на різних рівнях протягом десятиліть ухвалюються одні і тіж рішення щодо охорони праці, спрямовані на покращення умов праці, зниження професійної захворюваності та виробничого травматизму, але її стан залишається незадовільним. Основними причинами нещасних випадків є організаційні: порушення технічного процесу, трудової та виробничої дисципліни, незадовільне утримання і недоліки в організації робочих місць, незадовільна організація виконання робіт. На перераховані причини припадає 54 % випадків загального і 52 % смертельного травматизму. Поступово людина перетворюється на найбільш нетехнологічний суб'єкт виробництва – допускає багато помилок, швидко втомлюється, не встигає, не витримує, не справляється.

Починаючи з робіт Конфуція і Платона, людство намагається розв'язати проблему комфортної і безпечної взаємодії людини з навколишнім середовищем. Проте, якщо до ХХ століття цій проблемі значною мірою був притаманний філософський характер, то нині вона перейшла в ранг першочергових практичних завдань. Треба відмітити, що людство, відповідаючи на об'єктивну, соціальну потребу в збереженні своєї життєдіяльності, набуло за попередній історичний період певних знань у цій галузі. Проте життєвого досвіду для розв'язання серйозних глобальних проблем, які стоять перед сучасним суспільством вже явно недостатньо.

Важливу роль у практичній реалізації цих заходів повинна відігравати освіта з безпеки життєдіяльності, але життя, на жаль, доводить неефективність існуючої системи підготовки ще на етапі навчання. Так в Україні рівень травматизму серед вихованців, учнів та студентів під час навчально-виховного процесу за 2005–2010 роки зріс на 2894 випадків (37,6 %) з 7697 до 10591, а у Вінницькій області – майже у 3 рази (з 74 до 216 випадків) (Додаток А). Тому постало питання про побудову такої концепції безпеки людини, яка б охоплювала всі сфери її діяльності на базі створення єдиної глобальної системи освіти, з урахуванням принципу наступності у системі безперервної підготовки фахівців.

Науково-методичний аналіз наукових праць, дисертацій та методичної літератури свідчить, а практика і досвід підтверджують, що на кожному етапі суспільного розвитку перед людством поставали соціальні, природні, техногенні, екологічні та інші проблеми, від яких залежало майбутнє суспільства. Разом з тим, зазначимо, що серед таких проблем були і ті, що нині входять до змісту поняття «безпека життєдіяльності». Одночасно варто відмітити, що за історію людства вказані проблеми набували різних ознак і характеристик, і, відповідно, по-різному суспільство намагалося їх розв'язувати. Однак, спільним для них була зумовленість рівнем розвитку економіки, характером трудової діяльності і суспільних відносин, соціальною структурою суспільства. Проблеми життя і діяльності людини завжди пов'язувалися із суспільним ідеалом, сенсом життя, із змістом та метою освіти наступних поколінь. Змінювались уявлення про ідеал людини, сенс її життя – змінювалося ставлення суспільства до самої людини, умов її життя і діяльності, фізичного і духовного здоров'я.

Майже двадцять років серед освітян ведеться гостра дискусія про зміст та форми викладання у вищих навчальних закладах України дисциплін напряму безпеки життя та діяльності людини. Тисячі публікацій з цього приводу з'явились на сторінках різноманітних популярних та спеціальних видань. За попередні десятиріччя був накопичений певний досвід викладання дисциплін «Охорона праці» та «Цивільна оборона», тому найбільші хвилювання у фахівців цієї галузі викликає нова дисципліна «Безпека життєдіяльності» (БЖД), яка стала базовою у циклі дисциплін з напряму безпеки життя і діяльності людини. Крім того, вона є нормативною дисципліною, що включається в навчальні плани як дисципліна обов'язкового вибору.

Економічна ситуація, яка склалась в Радянському Союзі у кінці 80-х років минулого століття, вимагала підготовки у вищих навчальних закладах фахівців, здатних самостійно, активно діяти, ухвалювати рішення, гнучко адаптуватись до умов життя, що швидко змінюються. Це привело до зміни освітянської парадигми і перегляду змісту навчальних дисциплін. В силу об'єктивних причин накази Державного комітету СРСР по народній освіті № 473 від 09.07.90 року «Про першочергові заходи перебудови навчання з питань охорони праці та цивільної оборони» та № 277/66 від 10.06.91 року «Про введення в дію програми курсу «Безпека життєдіяльності» не були виконані.

До становлення та зміцнення освітянського напрямку «Безпека життєдіяльності» в Україні спонукав спільний наказ Міністра освіти України та начальника штабу цивільної оборони України № 182/200 від 20 червня 1995 року, яким вводилося у дію викладання з 1995/96 навчального року дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона». Програмою було визначено, що «Безпека життєдіяльності» – гуманітарно-технічна дисципліна, яка базується на знаннях, отриманих при вивченні фундаментальних і професійно спрямованих дисциплін, тому вона повинна викладатися протягом одного семестру з другого до сьомого за вибором вищого навчального закладу, а «Цивільна оборона» – у 9 семестрі у відповідності зі спеціальністю. У програмі наведено розрахунок за темами і видами занять навчального часу, необхідного для вивчення загальних питань та питань галузевого спрямування: загальнотехнічного, гірничого, нафти і газу, енергетичного тощо. Але у ній не розглядаються загальні і спеціальні питання підготовки фахівців економічного спрямування.

За роки становлення дисципліни БЖД, в процесі професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах, було розроблено чотири типові навчальні програми. Дослідники та педагоги-практики відмічали певні недоліки кожної із них. Наприкінці 2010 року був прийнятий спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду № 969/922/216 від 21.10.2010 року «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», яким було упорядковано вивчення нормативних дисциплін: безпека життєдіяльності, основи охорони праці, цивільний захист та охорона праці в галузі у вищих навчальних закладах України. За наказом розроблені типові навчальні програми цих нормативних дисциплін, визначені обсяги навчального часу для їх вивчення та форми контролю. На жаль, розроблена програма внесла ще більше протиріч в процес викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у вищих навчальних закладах, ніж попередні, оскільки її структуризація та багато формулювань ускладнили процес викладання дисципліни.

Парадоксальність економічної ситуації в Україні полягає у тому,

що при надлишку фахівців з вищою освітою, економіка відчуває гостру нестачу кваліфікованих спеціалістів, здатних виконувати певні професійні і соціальні функції. З огляду на це найпоширенішими підходами у дослідженні компетентності є соціально-психологічний та професійний. Як соціально-психологічну здатність (прийняття ефективних управлінських рішень) компетентність розглядають зарубіжні і вітчизняні дослідники О. В. Арцишевська, Л. І. Берестова, Н. В. Гришина, О. В. Євсєєв, Ю. М. Ємельянов, Ю. М. Жуков, Г. О. Ковальов, В. Г. Лоос, Ю. Ф. Майсурадзе, Л. О. Петровська та інші, а професійну – В. І. Байденко, Т. М. Банщикова, В. С. Безрукова, Н. М. Бібік, Н. М. Дем'яненко, Г. І. Ібрагімов, В. А. Кальнеї, А. М. Новіков, О. В. Овчарук, М. В. Пожарська, О. Я. Савченко, О. В. Хуторський, О. М. Шахматова та інші. Питанням компетентнісного підходу до підготовки студентів з безпеки життєдіяльності, охорони праці присвячені роботи В. Бикова, О. Бикової, Г. Гогіташвілі, Є. Желіби, В. Заплатинського, О. Запорожця, М. Ігнатовича, В. Лапіна, А. Романчука, А. Русаловського, В. Худолея та інших.

На відміну від орієнтованої на засвоєння знань традиційної освіти практико-орієнтована – спрямована на набуття, крім знань, умінь і навичок, досвіду практичної діяльності. Оволодіння компетенціями неможливе без досвіду діяльності, тобто компетенції і діяльність нерозривно пов'язані між собою. Компетенції формуються в процесі діяльності й заради майбутньої професійної діяльності. В цих умовах процес навчання набуває нового спрямування – він перетворюється на процес набуття знань, умінь, навичок і досвіду діяльності з метою досягнення професійно і соціально значущих компетентностей. Таким чином, при компетентнісно-професійному підході традиційна тріада «знання–вміння–навички» доповнюється новою дидактичною одиницею «досвід діяльності». Більшість дослідників до сутнісних характеристик компетентності відносять: поглиблене знання предмета, постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань. У понятті «компетентність» підкреслюються такі якості, як інтегративний і творчий характер, висока ефективність результату, орієнтована на практику освіта, формування мотивації самовдосконалення, академічна і трудова мобільність тощо.

Компетентнісний підхід у вищій освіті передбачає особливу організацію педагогічного процесу вищого навчального закладу. По-

силується практичний, міжпредметний, прикладний аспект освіти. Це досягається не за рахунок введення нових предметів чи збільшення обсягу дисциплін, а за рахунок їх змістової переорієнтації: від «декларативних» знань (знати «що») до процедурних (знати «для чого і чому»). Пріоритетною є орієнтація на конкретні цілі освіти: здатність навчатися, самовизначення, самоактуалізацію, розвиток індивідуальності. Всі види студентської практики набувають прикладного характеру і пов'язані з виконанням проектів, орієнтованих на запити роботодавців.

Актуалізується самостійна робота студентів із розв'язання ситуацій, що імітують професійні проблеми. У той час як існуючий кваліфікаційний підхід спрямований на формування у випускника системи знань, умінь і навичок, що забезпечують типові види професійної діяльності в стабільних умовах, компетентнісний підхід сприяє формуванню готовності до більш ефективного розв'язання професійних, соціальних, особистих проблем у швидко змінюваних обставинах, в ситуації кризи тощо.

Отже, можливо сформулювати основні недоліки існуючої системи підготовки фахівців економічного спрямування з безпеки життєдіяльності:

- необґрунтоване самовільне скорочення навчального навантаження на вивчення дисциплін циклу безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах, які готують фахівців економічного спрямування;

- відповідно, викладання цих дисциплін здійснюється тими викладачами дисциплін циклів професійної, соціально-гуманітарної, фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, яким у даному навчальному році не вистачило навантаження з основних дисциплін, у зв'язку із скороченням контингенту студентів;

- відсутність єдиної системи критеріїв і показників, які дозволяють оцінити рівень знань, умінь, навичок та професійних компетенцій і гарантувати необхідну якість підготовки фахівців економічного спрямування з безпеки життєдіяльності (задовільним рівнем коефіцієнта засвоєння у ДАІ вважається 0,9; у Держгірпромнагляді та Держенергонагляді – 0,8; а у вищих навчальних закладах – 0,6–0,65);

- відсутність діагностичних методик сформованості загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності тощо.

Вказані недоліки підтверджують актуальність проблеми форму-

вання сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування. Більше того, ця проблема посилюється протиріччями між:

- державними вимогами щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців економічного спрямування, здатних вирішувати професійні завдання з обов'язковим дотриманням вимог убезпечення персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів господарювання, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику, у зв'язку з усвідомленням людством кризового стану ноосфери, і низьким рівнем їх загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності;

- необхідністю формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування і відсутністю педагогічної технології, що дозволяє гарантовано формувати ці компетенції у системі неперервної освіти;

- потребою у неперервності процесу формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у і відсутністю узгоджених не тільки з іншими дисциплінами професійної підготовки, але й між собою навчальних програм дисциплін циклу безпеки життєдіяльності, які можуть забезпечити реалізацію принципу наступності навчання на різних рівнях освіти;

- реформуванням систем освіти, економіки, безпеки життєдіяльності і забезпеченням відповідними науково-методичними матеріалами навчальних закладів;

- традиційною системою підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування і необхідністю працювати в сучасних організаціях, що навчаються, де кожен працівник постійно займається виявленням і розв'язанням проблем, що забезпечують для організації можливість безперервних експериментів, змін і вдосконалень, які сприяють її зростанню, навчанню і досягненню цілей;

- наближенням системи освіти України до світових стандартів і низьким рівнем умінь самостійної роботи студентів.

Актуальність проблеми, її важливість та необхідність розв'язання цих суперечностей і зумовили вибір теми дослідження **«Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах»**.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалось відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Вінницького національного технічного університету та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з держбюджетної теми № 20К1 «Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Вінницького національного технічного університету (протокол № 11 від 24.04.2008 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН Україні (протокол № 6 від 17.06.2008 р.).

Мета і завдання дослідження. На основі з'ясованих теоретичних і методичних засад розробити технологію формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах для забезпечення особистої та колективної безпеки у життєвому середовищі, вирішення професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я персоналу об'єктів господарювання, в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій.

Відповідно до мети визначені завдання дослідження:

- проаналізувати стан проблеми забезпечення безпеки життєдіяльності і розробити багаторівневу модель формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах;

- розробити технологію для формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах;

- визначити та обґрунтувати концептуальні положення щодо формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах;

- виявити та розробити критерії оцінювання рівнів сформованості компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах;

- дослідити можливості використання інноваційних технологій навчання в процесі формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економіч-

ного спрямування у вищих навчальних закладах;

- розробити навчально-методичний комплекс дисципліни (навчальні програми, робочі плани, навчальні посібники, дистанційні курси, методичні рекомендації до самостійної роботи, виконання контрольних, практичних, лабораторних і фахових кваліфікаційних робіт, проведення ділових ігор, ілюстративні матеріали, тести тощо) з проблеми формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах;

- провести системно-структурний аналіз типових навчальних програм нормативних дисциплін циклу БЖД, обґрунтувати необхідність проектування змісту підготовки в галузі безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах на основі изо- і гомоморфізму;

- провести семантичний аналіз типових навчальних програм в системі неперервної освіти з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах для виділення ізоморфного ядра і оптимізації модульних структур на основі логічних зв'язків;

- експериментально перевірити ефективність запропонованої технології формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування в системі неперервної багаторівневої освіти у вищих навчальних закладах.

Об'єкт дослідження – загальнокультурна та професійна підготовка з безпеки життєдіяльності фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – формування загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах.

Концепція дослідження – основні принципові підходи дослідження походять із сучасних концепцій та положень теорії неперервної професійної освіти, професійної підготовки у вищій школі. Специфіка підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах у сучасних умовах потребує відмови від традиційної системи їх підготовки. Перед вищими навчальними закладами постало завдання зміни парадигми економічної підготовки з урахуванням перспективних напрямів модернізації професійної підготовки відповідно до вітчизняних та світових стандартів, тенденції інтеграції в європей-

ський і світовий освітній простір, коли працівник здійснює професійну діяльність в організаціях, які навчаються, і змушений постійно виявляти і розв'язувати проблеми, які створюють для організації можливості для безперервних експериментів, змін і вдосконалень, які сприяють її зростанню, навчанню і досягненню цілей.

За час навчання у вищому навчальному закладі фахівець економічного спрямування має оволодіти сукупністю загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності для забезпечення особистої та колективної безпеки у життєвому середовищі, вирішення професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я персоналу об'єктів господарювання, в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій, мати власне світобачення і громадянську позицію. Вирішення проблем соціально-педагогічного, психологічного, виховного, організаційного характеру професійного становлення майбутнього фахівця економічного спрямування має йти шляхом соціалізації, професіоналізації і самореалізації студентства в стінах навчального закладу. Саме вирішення цих головних завдань у їхньому взаємозв'язку має забезпечити вільне входження майбутніх фахівців у простір соціальної та професійної діяльності.

Розробка теоретико-методологічних засад формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах в процесі чотирирівневого навчання має здійснюватися на основі компетентнісно-орієнтованого підходу; побудові моделі системи навчання «професійно-технічна освіта–бакалаврат–магістратура (спеціалітет)–післядипломна підготовка»; реалізації міжпредметних зв'язків дисциплін циклу БЖД з дисциплінами циклів соціально-гуманітарної, природничо-наукової, фундаментальної, загальноекономічної та професійної підготовки; орієнтуванні на професіоналізм та конкурентоспроможність фахівців на ринку праці, творче застосування знань і вмінь, їх гнучкість і мобільність у розв'язанні як типових, так і творчих виробничих завдань; розвитку творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання, відкритості, комунікабельності.

Формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності у майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах у процесі викладання дис-

циплін циклу БЖД може бути досягнуто на основі оновлення змісту та технологій навчання. Це сприятиме розвитку позитивного ставлення до майбутньої професії, прагненню набути якісні професійні знання, уміння, навички та компетенції для їх застосування у розв'язанні виробничих завдань; виробленню вмінь самостійно працювати з науковою інформацією; прагненню студентів до поглибленого вивчення навчального матеріалу, до самоосвіти; формуванню навичок міжособистого спілкування та соціальної взаємодії в процесі діяльності. Застосування інтенсивних, активних та індивідуальних форм навчання формує у студентів прагнення самостійно аналізувати, мислити і діяти у складних життєвих ситуаціях.

Загальна гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах якісно підвищиться за умови застосування компетентісно-орієнтованого підходу до викладання нормативних дисциплін циклу БЖД, який, в свою чергу, входить до циклу дисциплін професійної підготовки.

Загальна гіпотеза конкретизована у часткових:

- запропонована чотирирівнева педагогічна система «професійно-технічна освіта–бакалаврат–магістратура (спеціалітет)–післядипломна підготовка», що містить сукупну єдність навчально-діяльнісних елементів, засобів педагогічної комунікації, формує сукупність загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності, повинна забезпечувати кореляцію сформованих компетенцій в усіх підсистемах (ізоморфізм) і адекватність цілей функціонування кожної підсистеми її змісту та структурі (гомоморфізм);

- принципи проектування педагогічної системи формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах (системність, ізоморфізм, гомоморфізм) доповнюються компетентісно-орієнтованим, технологічним та кваліметричним підходами;

- формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах є важливою складовою для забезпечення особистої та колективної безпеки у життєвому середо-

вищі, вирішення професійних завдань з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек, які можуть призвести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання;

- підвищення рівня підготовки з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах, з урахуванням інтеграції у європейську та світову систему освіти, які базуються на уміннях студентів самостійно здобувати знання, можливе за умови актуалізації мотивації студентів до формування сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій з питань безпеки.

Методологічну основу дослідження становлять ідеї, принципи, методи і підходи сучасної загальнонаукової методології і філософії, а, саме, ідеї про роль людського розуму в збереженні життя на Землі і подоланні протиріч між суспільством і природою; теорія наукового пізнання; теорія систем і системного аналізу; концептуальні положення психології та педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, єдності свідомості і продуктивної активності суб'єкта в процесі навчання; положення про роль неперервної освіти у формуванні професіоналізму особистості; єдність пізнавальної теоретичної та практичної діяльності; педагогічні теорії розвитку й саморозвитку професійних якостей особистості у процесі діяльності; індивідуальний, антропологічний, особистісно-орієнтований, компетентісно-орієнтований, культурологічний та синергетичний підходи до підготовки з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців економічного спрямування у вищих навчальних закладах; інноваційні педагогічні технології навчання.

Теоретичну основу дослідження становлять: фундаментальні філософські, економічні, правові, етичні, науково-технічні, культурно-історичні, психолого-педагогічні аспекти становлення культури людини (Л. С. Виготський, А. А. Белік, П. С. Гуревич, Є. В. Орлов, Л. Г. Йонін, О. С. Анісімов, Б. С. Єрасов, Н. Б. Крилова, Л. П. Буєва, В. П. Іванов, Д. С. Ліхачьов, А. А. Горелов, В. М. Межуєв, В. Вернадський, М. Шабанова, Ю. К. Чернова, В. Д. Шадриков, В. Крисаченко, Е. Гірусов, М. Мойсєєв та ін.); теоретико-методологічні аспекти філософії формування нового покоління фахівців (В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, М. І. Михальченко та ін.); теорія системного підходу при проектуванні і організації навчально-виховного процесу (В. Г. Афанасьєв, Й. В. Блауберг, А. М. Алексюк, П. І. Підкасистий,

Е. Г. Юдін, В. П. Беспалько, С. А. Архангельський, Ю. Г. Татур, В. Н. Садовський, Н. В. Кузьміна, Ю. К. Бабанський, Д. М. Мехонцева, А. І. Субетто, Н. Ф. Тализіна, В. А. Якунін, В. В. Щипанов, М. С. Каган, Ю. К. Чернова, В. А. Сластенін, В. С. Безрукова, В. П. Беспалько, М. М. Скаткін,); фундаментальні теорії особи і діяльності, що стали основою особистісно-діяльнісного підходу (О. М. Леонт'єв, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов, Л. П. Буєва, Л. С. Виготський, Н. Ф. Тализіна, А. В. Хуторської, Б. Г. Анан'єв, Г. С. Костюк та ін.); педагогічні надбання (П. П. Блонський, В. О. Сухомлинський, А. С. Макаренко, К. Д. Ушинський, С. Т. Швацький, та ін.); теорія неперервної професійної освіти і педагогічної інтеграції (Р. С. Гуревич, Н. Г. Ничкало, І. Л. Лікарчук, С. У. Гончаренко, В. К. Сидоренко, С. О. Сисоєва, В. С. Безрукова, В. В. Щипанов); теорія компетентнісно-орієнтованого підходу до навчання (В. У. Байденко, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, Ф. Ялалов, Е. Ф. Зеєр, І. А. Зимня, І. А. Зязюн та ін.); теорія організації і впровадження ділових ігор і проблемного навчання (Ю. Д. Красовський, А. В. Брушлінський, А. О. Вербицький, М. М. Бірштейн, С. Р. Гідрович, Д. Б. Ельконін, В. І. Рибальський, Л. Н. Іваненко, В. А. Петрук, В. Б. Христенко, Є. А. Хруцький та ін.); теорія модульного навчання (П. Юцявичене, Ю. К. Чернова, М. Д. Миронова, Н. В. Шумякова, М. А. Чошанов, А. Я. Савельєв); теорії контролю знань і вмінь студентів вищих навчальних закладів (М. М. Ільїна, С. А. Архангельський, В. П. Беспалько, В. С. Аванесов, Т. А. Олійник та ін.); розробки та впровадження активних методів навчання (І. Ф. Полещук, Г. О. Ковальчук, В. А. Петрук, І. В. Смолін та ін.); використання нових інформаційних технологій та комп'ютерної техніки в освіті (А. Ф. Верлань, Г. П. Пустовіт, В. І. Клочко, Є. С. Полат, І. О. Теплицький, М. С. Головань, Ю. І. Машбиць, М. Ю. Кадемія, М. І. Жалдак, А. П. Єршов,); концепції професійної підготовки студентів слугують положення про професійну підготовку та зміст професійної освіти (М. Сметанський, В. П. Андрущенко, С. У. Гончаренко, Р. С. Гуревич, С. О. Сисоєва, К. М. Дурай-Новакова, М. І. Дьяченко, Н. Г. Ничкало, І. Д. Бех, Л. Барановська, В. Г. Кремень, В. І. Клочко, Л. О. Кандибович, Н. Єфіменко, Л. Лук'янова, А. Мойсеюк, В. Шахов, І. А. Зязюн, А. Ф. Линенко, М. Козяр, С. Д. Максименко); психологічні концепції про творчість (Д. Б. Богоявленська, Я. О. Пономар'єв, О. В. Шестопалюк, С. О. Сисоєва, О. М. Матюшкін, Л. С. Виготський,

С. Л. Рубінштейн, В. О. Моляко, М. І. Сметанський, Г. С. Альтшуллер, В. В. Давидов, Г. О. Балл, В. В. Рибалка, К. О. Абульханова-Славська); синергетичний підхід в системі освіти (Є. І. Князев, В. М. Нестеренко, Й. Пригожин, А. І. Бочкарьов, С. П. Курдюмов, В. І. Аршинов, В. Г. Виненко, В. Г. Буданов, С. С. Шевелева); праці методистів з безпеки життєдіяльності (В. В. Зацарний, Є. П. Желібо, О. І. Запорожець, В. М. Заплатинський, А. О. Романчук, В. І. Биков, В. В. Бегун, В. М. Лапін, О. В. Пуляк, З. М. Яремко, Г. Д. Кондрацька, Л. А. Сидорчук, Л. А. Михайлов, В. Д. Шиян та ін.).

Нормативною базою дослідження є положення Законів України «Про освіту», «Про охорону праці», «Про вищу освіту»; Національна доктрина розвитку освіти в Україні; Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці»; типові навчальні програми нормативних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праців галузі», «Цивільний захист»; програми нормативних навчальних дисциплін і практик підготовки бакалавра галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» напряму 6.030601 «Менеджмент»; програми нормативних навчальних дисциплін підготовки спеціаліста і магістра галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування»; освітньо-професійна програма підготовки фахівців галузі знань 0305 «Економіка і підприємство», ГОСТи, положення та інші нормативні документи.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, перевірки гіпотези, досягнення мети дослідження нами застосовувався такий комплекс методів:

- теоретичні (формальної логіки, аналіз, синтез, абстрагування, співставлення, порівняння, узагальнення, систематизація, індукція, дедукція, моделювання): теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціальної, природничонаукової, економічної, нормативної, правової літератури з теми дослідження з метою відбору й осмислення фактичного матеріалу; аналіз концепцій, теорій і методик, що мав на меті виявлення шляхів розв'язання проблеми формування сукупності компетенцій майбутніх економістів; моделювання ситуацій, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності фахівців з вищою економічною освітою; абстрагування, конкретизація і узагальнення результатів дослідження;

- емпіричні (педагогічний експеримент, інтерв'ю, спостереження,

вати заходи та засоби по їхньому запобіганню та ліквідації їхніх наслідків;

- процес викладання дисциплін циклу БЖД здійснювати на основі телекомунікаційних технологій: дистанційні курси, електронні варіанти НМКД цих дисциплін і чинних нормативно-правових актів з безпеки життєдіяльності, з дотриманням прав інтелектуальної власності; забезпечити студентам безперешкодний доступ до всіх навчально-методичних та нормативно правових документів для ефективно організації самостійної роботи, підготовки і виконання випускних кваліфікаційних робіт, лабораторних та практичних занять тощо; здійснювати їхнє постійне вдосконалення і коригування;

- розробити навчально-методичні матеріали для викладачів всіх рівнів освіти і провідних фахівців на виробництві, які будуть здійснювати відповідну підготовку фахівців, для реалізації принципів наступності і неперервності протягом життя у професійній освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абу Али ибн Сина. Канон лечебной науки / Абу Али ибн Сина. – Ташкент : Фан, 1985. – 768 с.
2. Абаскалова Н. П. Теория и методика обучения безопасности жизнедеятельности / Н. П. Абаскалова. – Новосибирск : Сибирское университетское издательство, 2008. – 136 с.
3. Аверьянов А. Н. Системное познание мира: Методологические проблемы / А. Н. Аверьянов. – М. : Политиздат, 1985. – 263 с.
4. Алексеев С. В. Применение инновационных образовательных технологий: опыт Санкт-Петербурга : [учеб.-метод. пособ. для спец. по управ. образ.] / С. В. Алексеев, И. В. Муштавинская. – СПб. : Балт-Аудит-Эксперт, 2008. – 84 с.
5. Алексеевский В. С. Синергетика устойчивого развития : моногр. / В. С. Алексеевский. – Калуга : Манускрипт, 2006. – 328 с.
6. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студ., аспір. та молодих викладачів вищих навч. закл. / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 488 с.
7. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Історія. Проблеми / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
8. Альбуханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Альбуханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 301 с.
9. Алюшина Ю. Е. Наше видение модели специалиста / Ю. Е. Алюшина, Н. А. Дмитриевская, Л. А. Ефимова // Научное обеспечение открытого образования : науч.-метод. и информ. сб. – М. : Мос. гос. ун-т экономики, статистики и информатики, 2000. – С. 27–33.
10. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М. : Изд. Дом Ш. Амонашвили, 1996. – 494 с.
11. Андреев А. Знания или компетенция? / А. Андреев // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 3–12.
12. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-педагогического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 19–27.
13. Андрущенко В. П. Інформаційні технології в системі інноваційної освіти / В. П. Андрущенко, А. М. Олійник // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 5–15.

14. Антипова В. М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете / В. М. Антипова, К. Ю. Колесиш, Г. Р. Пахомова // Педагогика. – 2006. – № 8. – С. 57–62.
15. Антонюк М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи. / Антонюк М. С. // Сучасні педагогічні технології у вищій школі : наук.-метод. зб. – К. : Либідь, 1995. – С. 111–113.
16. Андрущенко В. Культура. Ідеологія. Особистість / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 578 с.
17. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе / С. И. Архангельский. – М. : Высш. школа, 1974. – 384 с.
18. Архангельский С. И. Мотивы, установки, интересы – их роль в повышении активности при обучении / С. И. Архангельский // Вопросы научной организации обучения в вузе : тр. инст. – Краснодар : КПТИ, 1973. – Вып. 45. – С. 88–89.
19. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы : учеб.-метод. пособ. / С. И. Архангельский. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.
20. Асмолов А. Г. Деятельность и установка / А. Г. Асмолов. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 150 с.
21. Атаманюк В. В. Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі / Атаманюк В. В., Гуревич Р. С. // Наук. записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського : зб. наук. пр. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – № 6. – С. 61–64.
22. Афанасьев А. Н. Поэтические воззрения древних славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов / А. Н. Афанасьев. – М. : Современный писатель, 1995. – Т. II. – 396 с.
23. Афанасьев В. Г. Общество, системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
24. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 558 с.

25. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
26. Байденко В. И. Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методологические и методические вопросы) : метод, пособие / В. И. Байденко. – 2-е изд. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – 114 с.
27. Балл Г. А. Теория учебных задач : психолого-педагогический аспект / Г. А. Балл. – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.
28. Бедрій Я. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / Я. Бедрій. – К. : Кондор, 2009. – 286 с.
29. Безпека життєдіяльності / Ю. Чирва, О. Баб'як. – К. : Атака, 2001. – 303 с.
30. Безопасность жизнедеятельности : учеб. пособ. Ч. 1 / под ред. Э. А. Арустамова. – М. : Маркетинг, 1998. – 248 с.
31. Безопасность жизнедеятельности : учеб. для вузов / С. В. Белов, А. В. Ильницкая, А. Ф. Козьяков [и др.] ; под общ. ред. С. В. Белова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш.шк., 1999. – 448 с.
32. Безпека життєдіяльності : навч. посібн. для вищ. навч. закл. III–IV рівнів акредитації / Ю. С. Скобло, Т. Б. Соколовська, Д. І. Мазоренко [та ін.]. – К. : Кондор, 2006. – 422 с.
33. Безпека життєдіяльності. Лабораторно-практичні заняття : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / за ред. С. Л. Величка. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. – 140 с.
34. Бегун В. В. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки) : навч. посібн. / В. В. Бегун, І. М. Науменко. – К. : Кондор, 2004. – 328 с.
35. Безопасность жизнедеятельности. Безопасность технологических процессов и производств (Охрана труда): учеб. пособ. для вузов / П. П. Кукин, В. Л. Лапин, Н. Л. Пономарьев, Н. И. Сердюк – М. : Высш. шк., 2002. – 319 с.
36. Безпечність машин. Принципи оцінювання ризику (EN 1050:1996, IDT) : ДСТУ EN 1050:2003. – [Чинний від 2004-10-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2005. – IV, 18 с. – (Національний стандарт України).

37. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика : учеб. пособ. / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.
38. Беляев А. А. Системология организации : учебник / А. А. Беляев, Э. М. Коротков ; под ред. Э. М. Короткова. – М. : Инфра-М, 2000. – 182 с.
39. Бермус А. Г. Инфраструктура компетентного подхода в гуманитарном образовании / А. Г. Бермус // Компетенции в образовании: опыт проектирования : сб. науч. тр. / под. ред. А. В. Хуторского. – М. : Педагогика, 2007. – 327 с.
40. Берсенева Т. А. Инновационные технологии в преподавании курса «Основы безопасности жизнедеятельности» / Т. А. Берсенева, Т. В. Мельникова, А. М. Осокин. – СПб. : СПбАППО, 2003. – 90 с.
41. Бершадский М. Е. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? / М. Е. Бершадский // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 136–143.
42. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем (Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем) / В. П. Беспалько. – Воронеж : ВГУ, 1977. – 304 с.
43. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М. : Ин-т проф. обр. РАО, 1995. – 336 с.
44. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов / В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур. – М. : Высшая школа, 1989. – 145 с.
45. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
46. Бех І. Д. Принципи сучасної освіти / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4(49). – С. 5–27.
47. Бегун В. В. Ризик – справа благородна, але... / В. В. Бегун // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 2. – С. 18–24.
48. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры : два философских введения в двадцать первый век / В. С. Библер. – М. : Политиздат, 1990. – 413 с.
49. Биков В. І. Удосконалення процесу викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у вищих закладах освіти / В. І. Биков, О. С. Кожем'якін // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 5. – С. 38–39.

50. Бібік Н. М. Компетентністний підхід до презентації освітніх результатів / Н. М. Бібік // Школа І ступеня: теорія і практика : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту ім. Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – Вип. 10. – С. 24–37.

51. Бобиенко О. Ключевые профессиональные компетенции специалиста / О. Бобиенко // Новые знания. – 2003. – № 1. – С. 15–16.

52. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: учеб. пособ. для студ. вузов / Д. Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 320 с.

53. Бокуть Б. В. Вузовское обучение (Проблемы актиаизации) / Б. В. Бокуть, С. И. Сокорева, Л. А. Шеметкова [и др.] / под ред. Б. В. Бокутя. – Минск : Университетское, 1989. – 109 с.

54. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 262 с.

55. Бондаренко Е. А. Основи охорони праці : лабор. практикум / Е. А. Бондаренко, В. А. Дрончак, О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 68 с.

56. Бондаренко Е. А. Основи охорони праці : МВ, програма та контрольні завдання для студентів заочної форми навчання спеціальностей КСМ, ПЗАС, ІСПР / Е. А. Бондаренко, О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2008. – 40 с.

57. Бондаренко Е. А. Охрана праці в галузі : лабор. практикум / Е. А. Бондаренко, В. А. Дрончак, О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 116 с.

58. Борисова Н. В. Новые технологии активного обучения : сб. образоват.-проф. программ / Н. В. Борисова. – М. : ИЦПКПС, 2000. – 146 с.

59. Борисова Н. В. От традиционного через модульное к дистанционному образованию / Н. В. Борисова. – М. : ВИПК МВД России, 2000. – 174 с.

60. Борисова Н. В. Дидактические условия использования игровых технологий в подготовке специалистов / Н. В. Борисова, А. М. Князев. – М. : ВИПК МВД России, 1999. – 59 с.

61. Боулдинг К. Общая теория систем – как скелет науки // Исследования по общей теории систем / К. Боулдинг. – М. : Прогресс, 1969. – С. 106–124.

62. Буева Л. П. Человек: деятельность и общение / Л. П. Буева. – М. : Политиздат, 1978. – 82 с.
63. Буряк В. Образование в информационном обществе / В. Буряк // Філософія освіти. – 2006. – №1(3). – С. 89–100.
64. Введение в философию : учебн. для вузов : в 2 ч. Ч. 2 / И. Т. Фролов, Э. А. Араб-Оглы, Г. С. Арефьева, С. С. Вітвицька и др. – М. : Политиздат, 1989. – 639 с.
65. Вебер Альфред. Избранное : Кризис европейской культуры / Альфред Вебер. – СПб. : Университетская книга, 1998. – 565 с.
66. Величко С. П. Методика викладання безпеки життєдіяльності : навч. посіб. / С. П. Величко, І. Л. Царенко, О. М. Царенко. – К. : КНТ, 2008. – 318 с.
67. Веников В. А. Некоторые методологические вопросы моделирования / В. А. Веников // Вопросы философии. – 1964. – № 10. – С. 73–84.
68. Вервейко Є. К. Проблеми викладання БЖДЛ в педагогічних вузах / Є. К. Вервейко, В. В. Сидоренко, В. М. Сікал // Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика : матер. III Всеукраїнської наук.-метод. конф. – Рівне, 2004. – С. 30–31.
69. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1989. – 261 с.
70. Вернадский В. И. Начало и вечность жизни / В. И. Вернадский. – М. : Советская Россия, 1989. – 702 с.
71. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 316 с.
72. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 396 с.
73. Виссема Ханс Стратегический менеджмент и предпринимательство / Ханс Виссема. – М. : Финпресс, 2002. – 272 с.
74. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.

75. Войцеховський О. А. Структура сучасного посібника з врахуванням сучасних технологій навчання / О. А. Войцеховський // Проблеми підручника для вищої школи : зб. наук. пр. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2001. – С. 129–130.
76. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2002. – 576 с.
77. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Работник просвещения, 1995. – 479 с.
78. Гайченко В. А. Основи безпеки життєдіяльності людини : навч. посібник / В. А. Гайченко, Г. М. Коваль. – К. : МАУП, 2002. – 232 с.
79. Гапонов Г. М. Самостоятельная работа студентов / Г. М. Гапонов // Организация самостоятельной работы студентов. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1969. – 123 с.
80. Гареев В. М. Принципы модульного обучения / В. М. Гареев, С. И. Куликов, Е. М. Дурко // Вестник высшей школы. – 1987. – № 8. – С. 19–22.
81. Гвоздїй С. П. Підготовка майбутніх учителів природничого циклу до навчання школярів основ безпечної поведінки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. П. Гвоздїй. – Одеса, 2007. – 181 с.
82. Гейвин Х. Когнитивная психология / Х. Гейвин. – СПб. : Питер, 2003. – 272 с.
83. Гейзерська Р. А. Формування професійно значущих якостей майбутніх магістрів економічного профілю у процесі фахової підготовки. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Р. А. Гейзерська. – Луганськ, 2008. – 254 с.
84. Генкин Б. М. Экономика и социология труда : учебник / Б. М. Генкин. – М. : Норма, 2001. – 448 с.
85. Герман Н. В. Безпека життєдіяльності людини в педагогічній спадщині українських просвітителів (кінця ХІХ – початку ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. В. Герман. – К., 2000. – 213 с.
86. Гершунский Б. С. Педагогическая прогностика : методология, теория и практика / Б. С. Гершунский. – К. : КГУ, 1986. – 200 с.
87. Гидрович С. Р. Игровое моделирование экономических процессов (деловые игры) / С. Р. Гидрович, И. М. Сыроежин. – М. : Экономика, 1976. – 116 с.

88. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию / Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : АСТ, 2010. – 448 с.
89. Гладунський В. Н. Логіка : навчальний посібник / В. Н. Гладунський. – 2-е вид. – Львів : Афіша, 2004. – 359 с.
90. Глазунова Л. А. Оценка профессиональной компетентности в образовании Великобритании / Л. А. Глазунова // Среднее профессиональное образование. – 2003. – № 4. – С. 43–49.
91. Глушков В. М. Опыт проведения деловых игр в США / В. М. Глушков. – М. : Наука, 1972. – 207 с.
92. Гогіташвілі Г. Г. Основи охорони праці : навч. посібник / Г. Г. Гогіташвілі, В. М. Лапін. – К. : Знання, 2008. – 302 с.
93. Голубенко О. Л. Європейські метаструктури кваліфікацій для сфери освіти / О. Л. Голубенко, Т. Ю. Морозова // Вища школа. – 2007. – № 2. – С. 37–45.
94. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
95. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
96. Горальський А. Теорія творчості / Анжей Горальський. – Львів : Каменяр, 2002. – 144 с.
97. Горбачевська О. Активізація економічного мислення студентів засобами математичних задач / О. Горбачевська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1997. – № 3–4 (Ч. 2). – С. 57–62.
98. Горбунов В. Гуманитаризация инженерного образования : методологические аспекты самостоятельной учебной деятельности / В. Горбунов, Л. Ефремов // Alma mater. – 1999. – № 9. – С. 34–38.
99. Горина Л. Н. Многоуровневая педагогическая система формирования культуры безопасности жизнедеятельности человека на основе изо- и гомоморфизма : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Л. Н. Горина. – Тольятти, 2002. – 442 с.
100. Грищенко В. Н. Концепция компетентного подхода и профессиональное воспитание в высшей школе / В. Н. Грищенко // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 2. – С. 81–83.

101. Громов Є. В. Принципи формування змісту навчання в національній системі Польщі / Є. В. Громов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – Вип. 15. – С. 17–22.
102. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу / К. Ж. Гуз. – Полтава : Довкілля-К, 2004. – 472 с.
103. Гузеев В. В. Лекции по педагогической технологии / В. В. Гузеев. – 2-е изд. – М. : Знание, 1992. – 42 с.
104. Гуревич П. С. Философия культуры : пособ. для студ. гуман. вузов / П. С. Гуревич. – М. : Аспект-Пресс, 1994. – 317 с.
105. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Р. С. Гуревич. – К., 1999. – 415 с.
106. Гуревич Р. Інформаційно-телекомунікаційні технології в підготовці майбутнього фахівця / Роман Гуревич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Випуск 4(8). – С. 61–68.
107. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – Вінниця : Планер, 2005. – 356 с.
108. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі. – К. : Інтелсфера, 2001. – 312 с.
109. Делор Ж. Образование: необходимая утопия / Ж. Делор // Педагогика. – 1998. – № 5. – 32 с.
110. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды / В. А. Демин // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 4. – С. 34–42.
111. Державна національна програма «Освіта, Україна ХХІ століття». – К. : Райдуга, 2000. – 64 с.
112. Джигирей В. С. Безпека життєдіяльності : підруч. / В. С. Джигирей, В. Ц. Жидецький. – Львів : Афіша, 2001. – 256 с.
113. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. М. Дибкова. – К., 2006. – 224 с.

114. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
115. Добротина И. А. Введение в экологию человека (Человек и природа, природа самого человека) : учеб. пособие / И. А. Добротина, И. М. Швец. – Нижний Новгород : Изд-во Нижегородского гос. у-та, 1994. – 203 с.
116. Доповідь «Стан природної та техногенної безпеки в Вінницькій області в 2006 році» / [заг. керівн.: В. Ф. Жердецький, С. Д. Вовченко]. – Вінниця : Планер, 2007. – 70 с.
117. Доронина М. С. Культура спілкування ділових людей : посібник / М. С. Доронина. – 2-е вид.. – К. : Academia, 1998. – 192 с.
118. Дракер П. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Дракер. – М. : Вильямс, 2000. – 282 с.
119. Дрейер О. Н. Экология и устойчивое развитие. : учебное пособие / О. Н. Дрейер, В. А. Лось. – М. : Из-во УРАО, 1997. – 224 с.
120. Друзь Ю. Позитивна мотивація як умова успішності навчально-ігрової діяльності студентів / Ю. Друзь // Рідна школа. – 2000. – № 7. – С. 56–57.
121. Дудко Л. Д. Підготовка фахівців торговельно-економічного профілю в умовах ринкової економіки / Л. Д. Дудко // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Освіта, 1997. – Вип. 10. – С. 158–167.
122. Дунець Л. Формування професійних інтересів у майбутніх фахівців / Л. Дунець, О. Дунець // Рідна школа. – 2001. – № 1. – С. 48–49.
123. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 32 с.
124. Дутка Г. Я. Фундаменталізація математичної освіти майбутніх економістів : моногр. / Г. Я. Дутка ; наук. ред. д-р пед. наук, проф., член-кор. АПН України М. І. Бурда. – К. : УБС НБУ, 2008. – 478 с.
125. Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: Психологический аспект / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, В. А. Пономаренко. – Минск : изд-во Беларус. гос. ун-та, 1985. – 206 с.
126. Ельмеев В. Я. Воспроизводство общества и человека / В. Я. Ельмеев. – М. : Мысль, 1998. – 236 с.

127. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України : гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
128. Ермаков А. Л. Основы самостоятельной работы студентов / А. Л. Ермаков, Н. А. Галатенко. – М. : Моск. гос. техн. ун-т гр. авиации, 1996. – 87 с.
129. Ефимов В. М. Введение в управленческие имитационные игры / В. М. Ефимов, В. Ф. Комаров. – М. : Наука, 1980. – 272 с.
130. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волощук // Педагогіка і психологія. – 2008. – №1(58). – С. 70–74.
131. Желибо Е. П. Безопасность жизнедеятельности как учебная дисциплина / Е. П. Желибо, А. И. Чмырь // Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика : матер. II наук.-метод. конф. – К. : НАУ, 2003. – С. 67–68.
132. Желибо Є. П. Безпека життєдіяльності : навч. посібник / Є. П. Желибо, В. В. Зацарний. – К. : Університет «Україна», 2005. – 264 с.
133. Желибо Є. П. Безпека життєдіяльності : навч. посібник / Є. П. Желибо, Н. М. Заверуха, В. В. Зацарний. – К. : Каравела ; Львів : Новий Світ-2000, 2001. – 320 с.
134. Желибо Є. П. Проблеми викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» у ВНЗ України / Є. П. Желибо, І. С. Сагайдак // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 12. – С. 35–36.
135. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці : підручник / В. Ц. Жидецький. – Львів : Афіша, 2002. – 320 с.
136. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. : за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центуріон, 2005. – 640 с.
137. Жук О. Л. Беларусь : компетентностный подход в педагогической подготовке студентов университета / О. Л. Жук // Педагогика. – 2008. – № 3. – С. 99–105.
138. Жуков В. А. Опыт разработки общеинженерной дисциплины / В. А. Жуков. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 176 с.
139. Жуков Ю. М. Методы диагностики и развития коммуникативной компетентности / Ю. М. Жуков // Общение и оптимизация совместной деятельности. – М. : Педагогика, 1987. – С. 64–74.

140. Жукова Л. Відомості про стан травматизму невиробничого характеру зі смертельними наслідками за 2007 р. порівняно з 2006 р. / Л. Жукова // Охорона праці. – 2008. – № 4. – С. 47.
141. Журавлева О. Н. Модульная технология обучения истории : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / О. Н. Журавлева. – СПб., 1999. – 20 с.
142. Закон України «Про вищу освіту», № 2984-III від 17.01.2002 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 20. – Ст. 134.
143. Закон України «Про охорону праці», № 229-IV від 21.11.2002 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 2. – Ст. 10.
144. Закон України «Про освіту», № 1060-XII від 23.05.1991 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 34. – Ст. 451.
145. Заплатинський В. М. Безпека життєдіяльності : опор. консп. лекц. / В. М. Заплатинський. – К. : КДТЕУ, 1999. – 208 с.
146. Заплатинський В. М. Безпека та небезпека у стародавніх віруваннях / В. М. Заплатинський // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 5. – С. 41–43.
147. Заплатинський В. М. Зміст освіти з БЖД / В. М. Заплатинський : зб. наук. праць Бердянського держ. пед. ін-ту. – 2002. – №1 – С. 18–28.
148. Запорожець О. І. Перше засідання науково-методичної комісії з цивільної безпеки. Освіта і виховання у сфері БЖДЛ потребують концептуальних змін / О. І. Запорожець, В. О. Михайлюк // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 12. – С. 7–11.
149. Запорожець О. І. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці та цивільний захист» / О. І. Запорожець, А. В. Русаловський, В. М. Заплатинський, Б. Д. Халмурадов // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 11. – С. 11–13.
150. Запорожець О. Як згортається навчання з питань охорони праці / О. Запорожець, А. Русаловський, О. Цибульник // Охорона праці. – 2009. – № 8. – С. 14–16.
151. Загрекова Л. В. Основы педагогических технологий / Л. В. Загрекова // Высшее образование в России. – 1997. – № 4. – С. 97–108.

152. Захарченко Н. В. Імітаційні методи як засіб активізації навчання у ВНЗ / Н. В. Захарченко // Наукові записки. Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2004. – Вип. 10. – С. 127–131.

153. Захматов В. Д. Концептуальний підхід до формування змісту дисципліни «Безпека життєдіяльності» в НТУУ «КПІ» / В. Д. Захматов, Е. П. Маслов, Ю. В. Міхеев, А. В. Пятова // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 2. – С. 37–40.

154. Зацарний В. В. Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності»: становлення, розвиток та перспективи / В. В. Зацарний // Безпека життєдіяльності. – 2004. – № 8. – С. 16–20.

155. Зверев И. Д. Экологическое образование и воспитание: узловые вопросы / И. Д. Зверев // Экологическое образование: концепции и технологии : сб. науч. тр. / под ред. С. Н. Гладичева. – Волгоград : Перемена, 1996. – С. 72–84.

156. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 24–28.

157. Зеер Э. Ф. Психология личностно-ориентированного профессионального образования / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Урал. гос. проф.-пед. ун-т, 2000. – 258 с.

158. Зеер Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк // Психологический журнал. – 2003. – № 6. – С. 35–44.

159. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 41 с.

160. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результатов образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

161. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – 2-е изд., доп., испр. и перераб. – М. : Логос, 1999. – 384 с.

162. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : моногр. / за ред. І. А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – С. 11-57.
163. Зязюн І. А. Особливості педагогічної дії в комп'ютерному середовищі / І. А. Зязюн // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. праць. – Львів : ЛДУ БЖД, 2006. – С. 13–21.
164. Иванова Е. М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности / Е. М. Иванова. – М. : МГУ, 1987. – 208 с.
165. Ильенков Э. В. Школа должна учить мыслить / Э. В. Ильенков. – М. : Изд. Моск. псих.-соц. ин-та, 2009. – 112 с.
166. История менеджмента : учеб. пособ. / под. ред. Д. В. Валового. – М. : Инфра-М, 1997. – 256 с.
167. Іващенко В. П. Тематичний посібник з охорони праці та профілактики виробничого травматизму для керівників та працівників з охорони праці на підприємстві / В. П. Іващенко, В. Г. Розсоха. – К. : Фенікс, 2007. – 48 с.
168. Ігнатович М. В. Проблеми викладання курсу «Безпека життєдіяльності» студентам економічних спеціальностей / М. В. Ігнатович, В. Ю. Худолей // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 10. – С. 42–43.
169. Ільєнко А. Г. Нові підходи до визначення напрямів покращення стану безпеки життєдіяльності в Україні / А. Г. Ільєнко // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 9. – С. 32–34.
170. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід : метод. посіб. / авт.-упоряд. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 136 с.
171. Кадемія М. Ю. Використання інноваційних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів / М. Ю. Кадемія // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. – Вип. 9 – С. 249–253.

172. Кадемія М. Ю. Методика професійного навчання з інформаційних технологій : навч. посіб. / М. Ю. Кадемія, О. В. Шестопалюк. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 308 с.
173. Казакова А. Г. Модульное обучение / А. Г. Казакова. – М. : ИПКСК, 1997. – 20 с.
174. Казакова А. Г. Организация самостоятельной работы студентов / А. Г. Казакова. – М. : ИПКСК, 1997. – 29 с.
175. Казакова А. Г. Современные педагогические технологии : метод. реком. / А. Г. Казакова. – М. : ИПКСК, 1997. – 50 с.
176. Казанцева Т. А. Взаимосвязь личностного развития и профессионального становления студентов-психологов / Т. А. Казанцева, Ю. Н. Олейник // Психологический журнал. – 2002. – № 6. – С. 51–59.
177. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
178. Кашканова Г. Г. Підручник як елемент системи педагогічного управління навчанням студентів / Г. Г. Кашканова, В. І. Ключко // Проблеми підручника для вищої школи : зб. наук. пр. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2001. – С. 126–128.
179. Кезин А. В. Менеджмент : методологическая культура / А. В. Кезин. – М. : Гардарика, 2001. – 269 с.
180. Керб Л. П. Основи охорони праці : навч. посіб. / Л. П. Керб. – К. : КНЕУ, 2003. – 215 с.
181. Килпатрик У. Х. Метод проектов / У. Х. Килпатрик. – М., Л. : Брокгауз-Эфрон, 1925. – 68 с.
182. Кинг А. Первая глобальная революция : докл. Римского клуба / А. Кинг, Р. Шнайдер. – М. : Прогресс, 1991. – 340 с.
183. Кириченко В. І. Організація охорони праці / В. І. Кириченко, О. В. Кобилянський. – Вінниця : УОЗіК ВОДА, 2006. – 156 с.
184. Кириченко В. І. Охорона праці під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : навч. посіб. / В. І. Кириченко, О. В. Кобилянський. – Вінниця : Поліграф, 2004. – 140 с.
185. Кирсанов А. А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема / А. А. Кирсанов. – Казань : КГУ, 1982. – 224 с.

186. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике : обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : Эксперимент, 1998. – 180 с.
187. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 223 с.
188. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе : анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 131 с.
189. Клепко С. Ф. Компетенція освіти : обмеження і перспективи / Клепко С. Ф. // Постметодика. – 2005. – № 1. – С. 9–17.
190. Клочко В. І. Розвиток творчого мислення студентів технічних університетів / В. І. Клочко, С. А. Кирилащук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. : І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – Вип. 14. – С. 299–305.
191. Князева Е. Н. Антропный принцип в синергетике / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Вопросы философии. – 1997. – № 3. – С. 62–79.
192. Князева Е. Н. Международный Московский синергетический форум (некоторые итоги и перспективы) / Е. Н. Князева // Вопросы философии. – 1996. – № 11. – С. 148–152.
193. Князева Е. Н. Основания синергетики. Режимы с обострениями, самоорганизация, темпомиры, культура / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – СПб. : Алетейя, 2002. – 414 с.
194. Князева Е. Н. Случайность, которая творит мир (новые представления о самоорганизации в природе и обществе) / Е. Н. Князева // В поисках нового мировидения : И. Пригожин, Е. и Н. Рерихи. – М. : Знание, 1991. – С. 3–20.
195. Кобилянський О. В. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / О. В. Кобилянський, І. М. Кобилянська. – Вінниця : ВІЕ ТНЕУ, 2008. – 179 с.
196. Кобилянський О. В. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВДТУ, 2003. – 94 с.
197. Кобилянський О. В. Історичний аналіз з розвитку наукових основ безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Випуск 29. – Вінниця: ТОВ Планер, 2009. – С. 216–219.

198. Кобилянський О. В. МВ, програма та контрольні завдання з дисципліни БЖД для студентів заочної форми навчання усіх спеціальностей / О. В. Кобилянський, Л. І. Северин. – Вінниця : ВНТУ, 2005. – 37 с.

199. Кобилянський О. В. Методичні вказівки до виконання розділу «Охорона праці» в дипломних проектах і роботах студентів електротехнічних спеціальностей / О. В. Кобилянський, О. П. Терещенко. – Вінниця : ВНТУ, 2004. – 45 с.

200. Кобилянський О. В. Міжпредметні зв'язки та особливості викладання безпеки життєдіяльності бакалаврам економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2009. – № 6. – С. 114–120.

201. Кобилянський О. В. Навчання з безпеки життєдіяльності та охорони праці : професійна компетентність / О. В. Кобилянський // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. праць. – Випуск 1. – К., Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2009. – С. 115–126.

202. Кобилянський О. В. Основи охорони праці. Лабораторний практикум : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВДТУ, 2001. – 106 с.

203. Кобилянський О. В. Основи охорони праці. Ч.1. : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 183 с.

204. Кобилянський О. В. Основи охорони праці. Ч.2. : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 171 с.

205. Кобилянський О. В. Основи охорони праці : навч. посіб. / О. В. Кобилянський, І. М. Кобилянська, С. Л. Яблочников. – Вінниця : Планер, 2007. – 171 с.

206. Кобилянський О. В. Особливості організації самостійної роботи студентів при вивченні безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Освіта Донбасу. – 2009. – № 5(136). – С. 34–42.

207. Кобилянський О. В. Охорона праці в електроенергетиці : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – 166 с.

208. Кобилянський О. В. Охорона праці в робітничій професії: навч. посіб. / О. В. Кобилянський, В. В. Богачук, В. В. Присяжнюк. – Вінниця : ВНТУ, 2009. – 144 с.

209. Кобилянський О. В. Охорона праці в робочій професії : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2004. – 108 с.

210. Кобилянський О. В. Охорона праці в робочій професії : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВДТУ, 2001. – 127 с.
211. Кобилянський О. В. Охорона праці під час виконання спеціальних видів робіт в електроустановках : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВДТУ, 2003. – 110 с.
212. Кобилянський О. В. Охорона праці при експлуатації електроустановок : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВДТУ, 2003. – 125 с.
213. Кобилянський О. В. Охорона праці у галузі : навч. посіб. / О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2005. – 139 с.
214. Кобилянський О. В. Підготовка спеціалістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / О. В. Кобилянський // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вип. 25. – Вінниця : Планер, 2008. – С. 188–192.
215. Кобилянський О. В. Покращення підготовки студентів-економістів у ВНЗ із безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Наукові записки. Серія «Педагогіка і психологія». – Острог : Видавництво НУ «Острозька академія». – 2009. – Вип. 13. – С. 180–191.
216. Кобилянський О. В. Практична підготовка з безпеки життєдіяльності в процесі формування професійної компетентності менеджерів : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського ун-ту. Серія педагогічна / О. В. Кобилянський ; редкол. П. С. Атаманчук (голов. наук. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. І. Огієнка, 2009. – Випуск 15. – С. 205–207.
217. Кобилянський О. В. Практичні аспекти викладання безпеки життєдіяльності в процесі підготовки бакалаврів і спеціалістів економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2009. – № 4. – С. 100–105.
218. Кобилянський О. В. Практичні аспекти навчання з безпеки життєдіяльності студентів, працівників і посадових осіб / О. В. Кобилянський // Вісник Черкаського ун-ту. Серія педагогічні науки. – Випуск 164. – Черкаси : ЧНУ, 2009. – С. 95–100.
219. Кобилянський О. В. Практичні аспекти навчання з охорони праці посадових осіб і працівників / О. В. Кобилянський // Наук. вісник Південноукраїнського нац. педагог. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. – 2010. – № 1–2. – С. 29–37.

220. Кобилянський О. В. Практичні аспекти професійної підготовки менеджерів / О. В. Кобилянський // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2009. – № 17(180). – С. 84–90.

221. Кобилянський О. В. Про питання коригування програми з безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих закладах освіти : збірн. наук. праць Уманського держ. педагог. ун-ту ім. П. Тичини / О. В. Кобилянський ; гол. ред. Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. – Т. 2. – С. 152–160.

222. Кобилянський О. В. Проблеми підготовки економістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / О. В. Кобилянський // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Випуск 28. – Вінниця : Планер, 2008. – С. 175–179.

223. Кобилянський О. В. Проблеми підготовки спеціалістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / О. В. Кобилянський // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 4. – С. 99–104.

224. Кобилянський О. В. Формування професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наукових праць. – Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д. Г., 2009. – С. 540–548.

225. Кобилянський О. В. Вивчення безпеки життєдіяльності при підготовці бакалаврів економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Наукові записки Тернопільського нац. педагог. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 243–250.

226. Кобилянський О. В. Компетентнісний підхід до вивчення безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Педагогіка та психологія професійної освіти. – 2010. – № 1–2. – С. 44–53.

227. Кобилянський О. В. Проблеми реалізації принципу безперервної освіти при викладанні безпеки життєдіяльності, охорони праці / О. В. Кобилянський // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2010. – №12 (199). – С. 134–142.

228. Кобилянський О. В. Особливості організації дипломного проектування при формуванні професійної компетенції з безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Гуманізм та освіта : зб. мат. X Міжнар. наук.-практ. конф. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – С. 228–233.

229. Кобилянський О. В. Навчання з безпеки життєдіяльності при підготовці бакалаврів економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Вісник Черкаського ун-ту. Серія педагогічні науки. – Вип. 179. – Черкаси : ЧНУ, 2010, С. 62–67.

230. Кобилянський О. В. Особливості викладання безпеки життєдіяльності студентам економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах : зб. наук. праць Уманського держ. педагог. ун-ту ім. П. Тичини / О. В. Кобилянський ; гол. ред. Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – С. 80–89.

231. Кобилянський О. В. Практичні аспекти навчання з безпеки життєдіяльності бакалаврів економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Вісник Запорізького нац. ун-ту : зб. наук. статей. Педагогічні науки. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – С. 176–182.

232. Кобилянський О. В. Практичні аспекти професійної підготовки менеджерів з безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – 2010. – № 3(5). – С. 221–232.

233. Кобилянський О. В. Практичні аспекти формування професійної компетентності бакалаврів економічного спрямування у процесі вивчення законодавства ЄС з безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Порівняльно-педагогічні студії : наук.-педаг. журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 35–43.

234. Кобилянський О. В. Професійна освіта і підготовка посадових осіб з безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Теорія і практика управління соціальними системами : філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2010. – № 1. – С. 64–70.

235. Кобилянський О. В. Реалізація міжпредметних зв'язків при викладанні безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Наукові записки. – Випуск 90. – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 127–131.

236. Кобилянський О. В. Сучасна траєкторія вивчення бакалаврами економічного спрямування безпеки життєдіяльності / О. В. Кобилянський // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. – 2009. – № 6. – С. 26–34.

237. Кобилянський О. В. Формування професійної компетентності в процесі вивчення безпеки життєдіяльності фахівців економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук праць. – К., Вінниця : Планер, 2010. – С. 356–361.

238. Кобилянський О. В. Викладання питань електробезпеки при вивченні безпеки життєдіяльності бакалаврами економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2010. – № 9 (196). – С. 218–228.

239. Коваль Т. І. Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів : моногр. / Т. І. Коваль – К. : Ленвіт, 2007. – 264 с.

240. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г. О. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 1999. – 128 с.

241. Кодекс законів про працю України, № 322-VIII від 10.12.1971 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.

242. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 64 с.

243. Колошин В. Ф. Групова форма навчання : зміст, переваги і практичне застосування / В. Ф. Колошин // Проблеми освіти. – К. : ІЗМН, 1998. – Вип.14. – С. 15–26.

244. Коляда М. Курс «Інформаційне забезпечення аналізу даних і прогнозування в економіці» як складова інформаційної культури майбутнього економіста / Михайло Коляда // Освіта і управління. – 2003. – № 6(1). – С.155–161.

245. Коменский Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Избр. соч. – М. : Педагогика, 1965. – 162 с.

246. Коменский Я. А. Пансофическая школа, то есть школа всеобщей мудрости / Я. А. Коменский // Избр. пед. соч. в 2-х томах. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. – 162 с.

247. Комнетсентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К. І. С., 2004. – 112 с.
248. Компетентностный подход : реферат. // Бюллетень Российского гос. гуманитар. ун-та. – М. : РГГУ, 2005. – 27 с.
249. Компетентностный подход в педагогическом образовании / под ред. Л. Козырева и Н. Ф. Радионовой. – СПб. : Изд-во РГПУ им. Л. И. Герцена, 2004. – 391 с.
250. Компетентностный подход как способ достижения нового качества образования : материалы для опытно-экспериментальной работы в рамках Концепции модернизации российского образования на период до 2010 года / Национальный фонд подготовки кадров, Институт новых технологий образования. – М. : ИНТО, 2002. – 131 с.
251. Кондратьева Н. Н. Программа экологического образования детей «Мы» / Н. Н. Кондратьева. – СПб. : НИИХ СПбГТУ, 1996. – 104 с.
252. Кондрацька Г. Д. Особливості підготовки студентів до викладання безпеки життєдіяльності / Г. Д. Кондрацька // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 7. – С. 42–43.
253. Константинов Н. А. История педагогики / Н. А. Константинов, Е. Н. Мединский, М. Ф. Шабаева. – М. : Просвещение, 1982. – 447 с.
254. Котик М. А. Психология и безопасность / М. А. Котик. – Таллинн : Валгус, 1989. – 448 с.
255. Кошманова Т. Нео-прагматизм як сучасна філософія американської освіти / Т. Кошманова. // Американська філософія освіти очима українських дослідників : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.: (22 грудня 2005 р.). – Полтава : ПОППО, 2005. – 281 с.
256. Кравчук П. Ф. Формирование развитой творческой личности студента / П. Ф. Кравчук. – К. : Вища школа, 1984. – 155 с.
257. Краевский В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. Краевский, А. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3–10.
258. Краевский В. В. Методология педагогики : пособ. для педагог.-исследователей / В.В. Краевский. – Чебоксары: Из-во Чуваш. ун-та, 2001. – 244 с.

259. Красин А. Н. Социально-философские проблемы становления личности / А. Н. Красин. – М. : Высшая школа, 1981. – 136 с.
260. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти / В. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 431 с.
261. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття / В. Г. Кремень // Трибуна. – 2002. – № 11–12. – С. 10–13.
262. Крюкова Л. И. Активные методы обучения / Л. И. Крюкова, М. М. Бирштейн, Т. П. Тимофеевский // Вестник высшей школы. – 1998. – № 1. – С. 71–76.
263. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / В. О. Кузнецов, В. В. Мухин, О. Ю. Буров [и др.] // Інформаційний вісник «Вища освіта». – 2001. – № 6. – С. 6–17.
264. Кудрявцева Т. В. Психология технического мышления / Т. В. Кудрявцева. – М. : Педагогика, 1975. – 303 с.
265. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.
266. Кузьмінський А. Й. Педагогика вищої школи : навч. посіб. / А. Й. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
267. Куклин В. Ж. О сравнении педагогических технологий / В. Ж. Куклин, В. Г. Наводный // Высшее образование в России. – 1994. – № 1. – С. 65–72.
268. Куклін О. Бізнес-клас! (Концептуальні засади підготовки фахівців із комерційної діяльності) / Олег Куклін // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 82–90.
269. Кукушин В. С. Современные педагогические технологии : пособие для учителя / В. С. Кукушин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 384 с.
270. Культура и экология. Поиск путей становления новой этики / А. Зотов, Е. Чичнева, И. Василенко [и др.] ; ред.-сост. Е. Р. Мелкумова. – М. : Интеллект, 1996. – 240 с.
271. Культура: теории и проблемы : учеб. пособ. для студ. и аспирантов гуман. спец. / Т. Ф. Кузнецова, В. М. Межуев, И. О. Шайтанов [и др.]. – М. : Наука, 1995. – 279 с.
272. Куприянов М. Дидактический инструментальный набор новых образовательных технологий / М. Куприянов, О. Околелов // Высшее образование в России. – 2001. – № 1. – С. 124–126.

273. Курдюмов С. П. Синергетика – теория самоорганизации. Идеи, методы, перспективы / С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий. – М. : Знание, 1983. – 64 с.
274. Кучеров І. С. Авторська навчальна програма з дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільна оборона» / І. С. Кучеров, Н. В. Лебединець // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 12. – С. 37–39.
275. Кяэрст М. Рассмотрение компетентности в психологической концепции совершенствования управления производственной организацией / М. Кяэрст // Актуальные проблемы психологии труда. – Тарту, 1980. – С. 45–67.
276. Лазарева И. А. Возможности повышения качества учебного процесса при использовании методов активного обучения / И. А. Лазарева // Инновации в образовании. – 2004. – № 3. – С. 52–60.
277. Лазарев М. І. Забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості студента в інтенсивних технологіях навчання загально-інженерних дисциплін / М. І. Лазарев // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. – Х. : НТУ «ХП», 2003. – Вип. 5. – С. 176–187.
278. Лактионова Г. Лидер будущего : новое видение стратегии и практики / Г. Лактионова // Практична психологія та соціальна робота : зб. наук. пр. – К. : Промінь, 2002. – № 3. – С. 35–55.
279. Лапин В. М. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. / В. М. Лапин. – К. : КОО, 2000. – 186 с.
280. Лебедев О. Т. Проблемы теории подготовки специалистов в высшей школе : моногр. / О. Т. Лебедев, Г. Е. Даркевич. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1984. – 211 с.
281. Лебедева Н. М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию / Н. М. Лебедева. – М. : Издат. дом Ключ-С, 1999. – 223 с.
282. Левшин М. М. Різновекторна модельованість навчального матеріалу в контексті здійснення особистісно-орієнтованого підходу / М. М. Левшин // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 13–17.
283. Леднев В. С. Содержание образования / В. С. Леднев. – М. : Высшая школа, 1989. – 360 с.
284. Лекции по педагогике / под общ. ред. С. А. Умрейко. – Минск : Изд-во БГУ, 1970. – 280 с.

285. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард / пер. с нем. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 544 с.
286. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
287. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
288. Лернер И. Я. Поисковые задачи в обучении как средство развития творческих способностей / И. Я. Лернер. – М. : Наука, 1969. – 203 с.
289. Лернер И. Я. Проблемное обучение / И. Я. Лернер. – М. : Смысл, Академия, 2005. – 350 с.
290. Летиш М. М. Атрибутивність системного мислення студентів у особистісно-орієнтованому навчанні / М. М. Летиш // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2006. – Т. 2, Додаток 3. – С. 230–235.
291. Либерман С. Ю. Методические указания по планированию учебного процесса лестничным методом / С. Ю. Либерман. – М. : МГУ, 1972. – 75 с.
292. Лихачев Б. Т. Воспитательные аспекты обучения : учеб. пособ. / Б. Т. Лихачев. – М. : Просвещение, 1982. – 191 с.
293. Локшина О. І. Становлення «компетентної» ідеї в європейській освіті / О. І. Локшина // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 19–33.
294. Локшина Олена. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу / Олена Локшина // Шлях освіти. – 2007. – № 1. – С. 16–21.
295. Лузан П. Г. Систематичність активізації навчання студентів / П. Г. Лузан // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. праць. – К. : Вид. центр КДПУ, 2000. – № 10. – С. 25–27.
296. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України / Ельвіра Лузік // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 76–82.
297. Лук'янова В. В. Економічний ризик : навч. посіб. / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.

298. Лук'янова Л. Б. Теорія і практика екологічної освіти у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. Б. Лук'янова. – К., 2006. – 465 с.
299. Майхнер Х. Е. Корпоративные тренинги / Х. Е. Майхнер. – М. : ЮНИТИ, 2002. – 354 с.
300. Макаренко А. С. Сочинения в восьми томах / А. С. Макаренко. – М. : Высшая школа, 1986. – Т. 5. – 120 с.
301. Максименко С. Д. Генезис существования личности / С. Д. Максименко. – К. : КММ, 2006. – 240 с.
302. Мардахаев А. А. Охрана труда : история, теория, практика / А. А. Мардахаев. – Львов : Изд-во Львовского ун-та, 1984. – 140 с.
303. Маркова А. К. Психология труда учителя : кн. для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
304. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82–84.
305. Мартиненко Н. М. Основы менеджмента : учебник / Н. М. Мартиненко. – К. : Каравелла, 2003. – 496 с.
306. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 432 с.
307. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
308. Масює Ж. – П. Европейская образовательная программа FORM – OSE / Ж. – П. Масює // Основы безопасности жизнедеятельности. – 2000. – № 7. – С. 8–9.
309. Матеюк О. П. Формування екологічної культури майбутніх економістів як складової професійної підготовки на засадах сталого розвитку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. П. Матеюк. – Хмельницький, 2008. – 238 с.
310. Матросова Л. Н. Деловая игра в подготовке учителя / Л. Н. Матросова. – М. : Магистр, 1996. – 134 с.
311. Матушанский Г. Подготовка преподавателя высшей школы в условиях ее модернизации / Г. Матушанский, Г. Завада // Высшее образование в России. – 2008. – № 3. – С. 27–32.
312. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А. М. Матюшкин. – М. : Педагогика, 1972. – 126 с.

313. Махмутов М. И. Проблемное обучение: Основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – М. : Педагогика, 1975. – 368 с.
314. Мегем Є. Спільна творча діяльність викладачів і студентів – основа проектно-технологічної підготовки / Євген Мегем // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 90–94.
315. Менеджмент организации : учеб. пособ. для подгот. к итогов. междисцип. экзамен. проф. подгот. менеджера / под общ. ред. В. Э. Ланкина. – Таганрог : ТРТУ, 2006. – 286 с.
316. Мескон М. Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
317. Мехонцева Д. М. Научное обоснование теории воспитания как управления формированием личности / Д. М. Мехонцева. – Красноярск : КГТУ, 1998. – 167 с.
318. Мехонцева Д. М. Самоуправление и управление: вопросы общей теории систем / Д. М. Мехонцева. – Красноярск : Изд-во Красн. ун-та, 1991. – 248 с.
319. Мизинцев В. Н. Применение моделей и методов моделирования в дидактике / В. Н. Мизинцев. – М. : Знание, 1977. – 52 с.
320. Михайлов Л. А. Теория и методика обучения безопасности жизнедеятельности / Л. А. Михайлов, Э. М. Киселева, О. Н. Русак [та ін.] ; под ред. Л. А. Михайлова. – М. : Академия, 2009. – 288 с.
321. Миценко І. М. Організаційно-економічний механізм регулювання безпеки життєдіяльності : дис. ... доктора економ. наук : 08.02.03 / І. М. Миценко. – Донецьк, 2005. – 455 с.
322. Моисеев Н. Н. Экология, нравственность и политика / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. – 1989. – № 5. – С. 13–26.
323. Монахов В. М. Успешное обучение / В. М. Монахов. // Педагогический вестник. – 1997. – Спец. вып. – С. 8–15.
324. Монахов Н. И. Изучение эффективности воспитания: теория и методика (опыт эксперимент. исслед.) / Н. И. Монахов. – М. : Педагогика, 1981. – 69 с.
325. Морозов А. В. Креативная педагогика и психология : учеб. пособ. / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – М. : Академический Проект, 2004. – 560 с.

326. Мухина С. А. Современные инновационные технологии обучения / С. А. Мухина. – М. : ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 112 с.
327. Набока О. Навчання і виховання майбутніх підприємців / О. Набока. // Рідна школа. – 1999. – № 9. – С. 24–28.
328. Найн А. Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований / А. Я. Найн. // Педагогика. – 1995. – № 5. – С. 44–49.
329. Науменко Н. К. Развитие у студентов устойчивых навыков самообразования / Н. К. Науменко. // Актуальные вопросы высшего технического образования : межвуз. сб. – Красноярск : 1990. – С. 45–48.
330. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2001. – № 60–61. – С. 1–5.
331. Немов Р. С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учеб. завед.: в 3 кн. / Р. С. Немов. – Кн. 3 : Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 632 с.
332. Нечаев Н. Н. Психолого-педагогические аспекты подготовки специалистов в вузе / Н. Н. Нечаев. – М. : Изд-во МГУ, 1985. – 114 с.
333. Никитина Г. В. Самостоятельная работа студентов / Г. В. Никитина, В. Н. Романенко. // Высшее образование в России. – 1992. – № 3. – С. 124–126.
334. Николаева Т. А. Проектирование и реализация системы подготовки будущих инженеров к обеспечению безопасности жизнедеятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Т. А. Николаева. – Брянск, 2004. – 693 с.
335. Николис Г. Познание сложного. Введение / Г. Николис, И. Пригожин. – М. : ЛКИ, 2008. – 354 с.
336. Николс А. Управление педагогическими инновациями / А. Николс. – М. : Наука, 2004. – 65 с.
337. Ничкало Н. Г. Теоретико-методологічні засади реформування професійно-технічної освіти в Україні / Н. Г. Ничкало. // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 105–114.
338. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти в Україні : погляд в майбутнє / С. М. Ніколаєнко. // Вища школа. – 2006. – № 2. – С. 3–22.
339. Новикова Е. А. Инновации в учебном проектировании / Е. А. Новикова // Инновации в образовании. – № 4. – 2007. – С. 23–29.

340. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб.пособие / под ред. Е. С. Полат. – М. : Академия, 2001. – 272 с.

341. Носаченко І. М. Використання інтерактивних методів в економічній освіті учнівської молоді / І. М. Носаченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2002. – Випуск 1 (Ч. 1). – С. 479–482.

342. Образовательный стандарт высшей школы: сегодня и завтра / под ред. В. И. Байдеико, Н. А. Селезнева. – М. : Просвещение, 2001. – 243 с.

343. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарука. – К. : Педагогічна думка, 2004. – 111 с.

344. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики / О. Овчарук. – К. : К. І. С., 2003. – 296 с.

345. Огородников И. Т. Оптимальное усвоение учащимися знаний и сравнительная эффективность отдельных методов обучения в школе / И. Т. Огородников. – М. : Просвещение, 1967. – 192 с.

346. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1978. – 848 с.

347. Олдак П. Г. Формирование современного экономического мышления / П. Г. Олдак. – Новосибирск : Наука, 1989. – 160 с.

348. Олейник П. Н. Модель специалиста и ее составление : метод. реком. / П. Н. Олейник. – К. : РНМК по ССО, 1987. – 19 с.

349. Олексенко В. Ефективні шляхи вдосконалення змісту і форм підготовки спеціалістів ВНЗ / В'ячеслав Олексенко // Вища освіта України. – 2004. – № 2. – С. 66–70.

350. Олійник М. Сучасні вимоги до навчання з охорони праці / М. Олійник // Охорона праці. – 2006. – № 2. – С. 16–18.

351. Ольшанский Д. В. Политическая психология / Д. В. Ольшанский. – СПб. : Питер, 2002. – 576 с.

352. Оперативні дані про стан виробничого травматизму за 2007 р. порівняно з 2006 р. // Охорона праці. – 2008. – № 3. – С. 51.

353. Опольська М. В. Формування гуманістичної сформованості майбутніх менеджерів-економістів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / М. В. Опольська. – Запоріжжя, 2009. – 331 с.

354. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с.

355. Орлова Э. А. Введение в социальную и культурную антропологию / Э. А. Орлова. – М. : Изд-во МТИК, 1994. – 214 с.

356. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальностями напрямку 0501 «Економіка і підприємництво» / кол. авт. під заг. керівн. А. Ф. Павленка. – К. : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2006. – 128 с.

357. Основи охорони праці : підруч. / К. Н. Ткачук, М. О. Халимовський, В. В. Зацарний [та ін.]. – 2-е видан., допов. та перероб. – К. : Основа, 2006. – 448 с.

358. Основи стійкого розвитку : навч. посіб. / за заг. ред. Л. Г. Мельника. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с.

359. Охорона праці : навч. посіб. / за ред. В. Кучерявого. – Львів : Оріяна-Нова, 2007. – 368 с.

360. Охорона праці. Терміни та визначення основних понять : ДСТУ 2293-99. – [Чинний від 2000-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2000. – 16 с. – (Національний стандарт України).

361. Палкин Ю. Н. Основы управляемого учебного процесса : метод. реком. / Ю. Н. Палкин. – К. : Изд-во КГУ. – 1982. – 38 с.

362. Педагогика высшей школы : учебн.-метод. пособ. / научн. ред. Н. М. Пейсахов. – Казань : Изд-во Казанского ун-та. – 1985. – 193 с.

363. Педагогика : учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 1998. – 512 с.

364. Педагогика профессионального образования : учеб. пособ. / под ред. В. А. Слостенина. – М. : Академия, 2004. – 386 с.

365. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

366. Педагогический поиск / сост. И. Н. Баженова. – М. : Педагогика, 1988. – 544 с.
367. Педагогічні технології у неперервній освіті : моногр. / С. О. Сисоева, М. А. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька [та ін.] ; за ред. С. О. Сисоевої. – К.: Випол, 2001. – 502 с.
368. Пелипенко А. А. Культура как система / А. А. Пелипенко, И. Г. Яковенко. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 376 с.
369. Петров А. В. Самостоятельная познавательная деятельность в системе развивающегося обучения / А. В. Петров // Наука, культура, образование. – 2001. – № 8/9. – С. 150–154.
370. Петровский А. История психологии / А. Петровский, М. Ярошевский. – М. : Изд-во Росийского гос. гуманит. ун-та, 1994. – 448 с.
371. Петрук В. А. Ділова гра «Наукова конференція» / В. А. Петрук // Наук. записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Вінниця : Едельвейс і К, 2005. – № 12. – С. 150–151.
372. Петрук В. А. Ймовірно-статистична оцінка результатів педагогічних досліджень / В. А. Петрук // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – № 46. – С. 168–171.
373. Петрук В. А. Ігрові заняття як засіб психологічної підготовки студентів ВНЗ до майбутньої роботи за фахом / В. А. Петрук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2005. – Вип. 8. – С. 402–406.
374. Петрук В. А. Концептуальні підходи до формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей / В. А. Петрук // Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи : II Міжнар. наук.-практ. конф., (28-31 травня 2007 р). – Массандра; К. : ПТО, 2007. – С. 64–66.
375. Петрук В. А. Методологічні основи формування професійної спрямованості у студентів початкових курсів навчання у технічному ВНЗ / В. А. Петрук // Інноваційні технології в професійній підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Полтава : ПДПУ, 2007. – Вип. 2. – С. 69–73.

376. Петрук В. А. Психологічна і фахова підготовка майбутнього фахівця / В. А. Петрук // Вища освіта України : зб. наук. пр. – К. : Педагогічна преса, 2002. – № 1. – С. 53–57.
377. Петрук В. Психологічна і фахова підготовка майбутнього спеціаліста / Віра Петрук // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 53–57.
378. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В. А. Петрук. – К., 2008. – 520 с.
379. Петрук В. А. Формування умінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм : моногр. / В. А. Петрук, І. В. Хом'юк. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2004. – 185 с.
380. Петрушенко В. Л. Історія світової філософії. Фундаментальні проблеми філософії : навч. посіб. / В. Л. Петрушенко. – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2001. – 306 с.
381. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М. : Прогресс, 1985. – 312 с.
382. Пирогова О. В. Моделирование в образовании / О. В. Пирогова // Инновации в образовании. – 2004. – № 5. – С. 36–40.
383. Писарев В. Д. Глобальная стратегия устойчивого развития: опасные тенденции и превентивные меры России / В. Д. Писарев. – М. : РАН. Ин-т США и Канады, 1999. – 51 с.
384. Піменова О. О. Культура особистої свободи як соціологічне поняття та соціальний феномен / О. О. Піменова // Вісник Харківського нац. у-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – № 891. – С. 83–89.
385. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. – 240 с.
386. Пістун І. Основи безпеки життєдіяльності: навч. посіб. для 10–11 кл. / І. Пістун, М. Хобзей, А. Березовецький. – Львів : СПОЛОМ, 2000. – 190 с.
387. Пістун І. П. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / І. П. Пістун. – Суми : Університетська книга, 1999. – 301 с.
388. Платов В. Я. Деловые игры: разработка, организация и проведение : учеб. / В. Я. Платов, П. И. Пидкасистый. – М. : Профиздат, 1991. – 156 с.

389. Подобєд І. М. Про стан підготовки інструкцій з охорони праці / І. М. Подобєд. // Соціальне партнерство. – 2007. – № 7–8. – С. 10–11.
390. Познавательные психологические процессы / сост. и общ. ред. А. Г. Маклакова. – СПб. : Питер, 2001. – 480 с.
391. Полещук І. Ф. Підвищення рівня професійної підготовки студентів економічних спеціальностей засобами ігрових форм навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 3.00.04. / І. Ф. Полещук. – К., 2005. – 20 с.
392. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк [та ін.] ; гол. ред. В. М. Литвин. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 988 с.
393. Полуянова Н. К. Профессиональная компетентность педагога как условие повышения качества образования в дошкольном учреждении / Н. К. Полуянова. // Педагогическое образование и наука : науч.-метод. журнал – 2008. – № 3. – С. 64–67.
394. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий підхід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К. І. С, 2004. – 111 с.
395. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентніший підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К. І. С, 2004. – С. 16–25.
396. Пономарева Л. Н. Технология модульного обучения как средство профессиональной подготовки специалистов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Л. Н. Пономарева. – Ставрополь, 2000. – 204 с .
397. Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів. – К. : Основа, 1998. – 380 с.
398. Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок. – К. : Укрархбудінформ, 2001. – 117 с.
399. Правила експлуатації електрозахисних засобів. – К. : Форт, 2001. – 117 с.

400. Правила технической эксплуатации электроустановок потребителей и Правила техники безопасности при эксплуатации электроустановок потребителей. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Энергоатомиздат, 1989. – 432 с.

401. Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів / упоряд. Є. Л. Арбузов [та ін.] – К. : Дисконт, 1995. – 260 с.

402. Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів // Офіційний вісник України. – 2006. – № 41. – С. 227–386.

403. Правила устройства электроустановок. – Х. : Индустрия, 2007. – 416 с.

404. Пригожин А. И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / А. И. Пригожин, И. Стенггерс. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.

405. Пригожин А. И. От существующего к возникающему : время и сложность в физических науках / А. И. Пригожин. – М. : Наука, 1985. – 327 с.

406. Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах / под ред. Н. В. Кузьминой. – Л. : ЛДНТП, 1970. – 90 с.

407. Про питання необхідності коригування програм навчальних дисциплін з безпеки з урахуванням основних положень «Концепції державної програми розвитку освіти» / О. В. Бикова, С. І. Осипенко, С. А. Єременко [та ін.] // Безпека життєдіяльності. – 2008. – № 7–8. – С. 51–53.

408. Про стан промислової безпеки в Україні у 2007 році // Безпека життєдіяльності. – 2008. – № 3–4. – С. 3–6.

409. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» («AGENDA 21»). Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля» 1992.). – К. : Інтелсфера, 2000. – 359 с.

410. Протипожежна техніка. Терміни та визначення основних понять : ДСТУ України 2273:2006. – [Чинний від 2007-04-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 44 с. – (Національний стандарт України).

411. Психологические и психофизиологические особенности студентов / под ред. Н.М. Пейсахова. – Казань : Изд. КГУ, 1987. – 290 с.

412. Психологія : підруч. / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук [та ін.] ; за ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 560 с.
413. Пугачев В. П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом / В. П. Пугачев. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 285 с.
414. Пугачева Е. Синергетический подход к системе высшего образования / Е. Пугачева // Высшее образование в России. – 1998. – № 2. – С. 41–45.
415. Пуляк О. В. Дидактичні засади професійної підготовки вчителів природничих дисциплін з безпеки життєдіяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Пуляк. – Кіровоград, 2006. – 265 с.
416. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : моногр. / Г. П. Пустовіт. – К., Луганск : Альма-матер, 2004. – 540 с.
417. Равен Д. Педагогическое тестирование. Проблемы, заблуждения, перспективы / Д. Равен. – М. : Когито-центр, 1999. – 120 с.
418. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие, реализация : пер с англ. / Д. Равен. – М. : Когито-Центр, 2002. – 396 с.
419. Радугин А. А. Психология и педагогика / А. А. Радугин, Е. А. Коротков. – М. : Высш. шк, 1990. – 183 с.
420. Регіональна економіка та природокористування : навч. посібник / А. П. Голіков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 352 с.
421. Рекомендації щодо побудови системи управління охороною праці на виробництві // Охорона праці. Бібліотека спеціаліста з охороною праці. – 2006. – № 8. – С. 2–6.
422. Ретивых М. В. Основные черты технократического и технологического образования : сравнительный анализ / М. В. Ретивых, В. Д. Симоненко // Всерос. совещания-семинар по технологич. образ. школьников : сб. матер. и тез. – Армавир : ИЦАГПИ, 1999. – С. 67–72.
423. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога в образовании : учеб. пособ. / Е. И. Рогов. – М. : Владос, 1996. – 529 с.
424. Родигіна І. В. Типологія компетентностей / І. В. Родигіна // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2008. – № 1. – С. 25–33.

425. Родигіна І. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання / І. Родигіна. – Х. : Основа, 2005. – 96 с.

426. Родин В. В. Опыт разработки модульно-блочной системы обучения по курсу «Биохимия животных с основами физколлоидной химии» / В. В. Родин // сб. тр. науч. конф. – Ставрополь : СГА, 1995. – С. 28–29.

427. Розробка та впровадження єдиного курсу «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона» / В. У. Стоянов, Д. А. Бабенко, В. Е. Бломквист [та ін.] // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 2. – С.41–44.

428. Романовський О. Г. Теоретичні і методичні основи підготовки інженера у вищому навчальному закладі до майбутньої управлінської діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. Г. Романовський. – К., 2001. – 490 с.

429. Романчук А. Кого, чого і як навчати в охороні праці? / А. Романчук // Охорона праці. – 2009. – № 5. – С. 20–22.

430. Романчук А. О. Загальні принципи управління безпекою на підприємстві / А. О. Романчук // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 4. – С. 12–14.

431. Романюк Л. В. Методика дослідження самооцінки студентів як елемент розвитку їхніх ціннісних орієнтацій в процесі використання інтерактивних методів навчання / Л. В. Романюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2005. – Вип. 8. – С. 422–428.

432. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. / В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.

433. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 720 с.

434. Рум'янцева К. Є. Використання комп'ютерного моделювання у професійній підготовці студентів економічних спеціальностей / К. Є. Рум'янцева // Зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань : СПД Жовтий, 2008. – Ч. 1. – С. 176–182.

435. Рум'янцева К. Є. Використання проблемного навчання до розв'язання творчих завдань майбутніми економістами / К. Є. Рум'янцева // Наукові дослідження – теорія та експеримент'2006 : матер. II Міжнар. наук.-практ. конфер. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2006. – Т. 4. – С.110–113.

436. Рум'янцева К. Є. Обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх економістів / К. Є. Рум'янцева // Вісник Черкаського ун-ту. Сер. Педагогічні науки / Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2008. – Вип. 120. – С. 28–34.

437. Рум'янцева К. Є. Підготовка майбутніх економістів до розв'язування творчих фахових завдань засобами моделювання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / К. Є. Рум'янцева. – Вінниця, 2009. – 227 с.

438. Рум'янцева К. Є. Роль творчих задач в процесі формування творчого мислення студентів / К. Є. Рум'янцева // Наукові записки. Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2006. – Вип. 17. – С. 130–132.

439. Рыбальский В. И. Методические рекомендации по классификации методов активного обучения / В. И. Рыбальский. – К. : Вища шк., 1989. – 149 с.

440. Рыжко В. А. Научные концепции : социокультурный, логико-гносеологический и практический аспекты : моногр. / В. А. Рыжко. – К. : Наукова думка, 1985. – 184 с.

441. Савченко Г. О. Формування готовності майбутніх фахівців банківської справи до аналітичної діяльності засобами моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. О. Савченко. – Харків, 2006. – 20 с.

442. Садовский В. Н. Основания общей теории систем / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1974. – 280 с.

443. Самойленко П. И. Психолого-педагогические аспекты формирования профессиональной направленности обучения / П. И. Самойленко, А. В. Сергеев, Л. Г. Сергиенко // Специалист. – 1999. – № 7. – С. 29–33.

444. Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / А. А. Сбруева. – Суми : Університетська книга, 2004. – 320 с.

445. Северин Л. І. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / Л. І. Северин, С. Л. Северин, А. В. Дудатьєв. – Вінниця : ВДТУ, 2002. – 194 с.
446. Северілов В. А. Технологія створення електронних книг на прикладі посібника з спеціальних розділів вищої математики / В. А. Северілов, Т. В. Січко // Проблеми підручника для вищої школи : зб. наук. пр. – Вінниця : ВДТУ, 2001. – С. 136–139.
447. Селевко Г. Компетентности и их классификации / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
448. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
449. Сендж П. Пятая дисциплина. Искусство и практика самообучающейся организации / П. Сендж. – М. : Олимп-Бизнес, 2003. – 408 с.
450. Серветник Р. М. Моделювання процесу підготовки магістрів військово-соціального управління у Національній академії оборони України / Р. М. Серветник // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І.А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2004. – Вип. 5. – С. – 639–644.
451. Сердюк В. Модульна технологія навчання з охорони праці / В. Сердюк, М. Олійник, А. Коваль. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 2004. – 353 с.
452. Сериков Г. Н. Качество подготовки специалистов в вузах и оптимизация обучения : пособ. для препод. и слуш. ФПК / Г. Н. Сериков. – Челябинск : ЧПИ, 1982. – 241 с.
453. Сидорчук Л. А. Методика навчання основ безпеки життєдіяльності / Л. А. Сидорчук // Безпека життєдіяльності. – 2004. – № 9. – С. 35–39.
454. Сидорчук Л. А. Підготовка вчителя фізики до викладання основ безпеки життєдіяльності в школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. А. Сидорчук. – К., 2002. – 210 с.
455. Симоненко В. Д. Основы технологической культуры / В. Д. Симоненко. – Брянск : БГПУ, 1998. – 268 с.
456. Симоненко В. Д. Методика обучения учащихся основам экономики и предпринимательства / В. Д. Симоненко, Н. В. Фомин. – Брянск : БГПУ, 1998. – 224 с.

457. Синченко Г. А. От техницизма – к экоразуму / Г. А. Синченко, И. О. Николаенко, В. С. Шкаруна // Вестник высшей школы. – 1991. – № 1. – С. 13–18.
458. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : моногр. / С. О. Сисоєва. – К. : Каравела, 1998. – 150 с.
459. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість: розв'язування творчих фахових задач засобами інформаційних технологій : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва, О. Г. Смілянець. – Вінниця : ЦПННМВ, 2006. – 180 с.
460. Сисоєва С. О. Психологія та педагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. непер. профілю традиційної та дистанційної форм навчання / С. О. Сисоєва, Т. Б. Поясок. – К. : Міленіум, 2005. – 520 с.
461. Сікорський П. І. Модульно-рейтингова система навчання у ліцеях : навч.-метод. посіб. / П. І. Сікорський. – Львів : Академічний експрес, 1997. – 96 с.
462. Скаткин М. Н. О методах обучения / М. Н. Скаткин, И. Я. Лернер // Советская педагогика. – 1965. – № 3. – С. 3–10.
463. Скнар О. М. Політичні компетенції молоді: зміст та складові / О. М. Скнар // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – К : Гнозис, 2008. – Додаток 3, том II (9). – С. 547–554.
464. Скотт Дж. Г. Конфликты, пути их преодоления / Дж. Г. Скотт. – К.: Внешторгиздат, 1991. – 191 с.
465. Слостенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
466. Слостенин В. А. Педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Академия, 2002. – 576 с.
467. Слєпкань З. Формування творчої особистості учня в процесі навчання математики / Зінаїда Слєпкань // Математика в школі. – 2003. – № 1. – С. 6–9.
468. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии. Психология человека : Введение в психологию субъективности / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 384 с.
469. Словарь иностранных слов. – 18 изд., стер. – М. : Русский язык, 1989. – 247 с.

470. Смирнов С. Д. Болонский процесс : перспективы развития в России / С. Д. Смирнов // Высшее образование в России. – 2004. – № 1. – С. 43–51.
471. Смолкин А. М. Активные методы обучения при экономической подготовке руководителей производства / А. М. Смолкин. – М. : Знание, 1976. – 72 с.
472. Смульсон М. Л. Выявление психологической готовности к овладению профессией в УПК / М. Л. Смульсон // Вопросы психологии. – 1985. – № 5. – С. 92–93.
473. Советский энциклопедический словарь / научно-ред. совет : А. М. Прохоров (пред.). – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 1600 с.
474. Современный словарь иностранных слов : ок. 20000 слов. – 3-е изд., стер. – М. : Русский язык, 2000. – 742 с.
475. Современный словарь по психологии / авт.-сост. В. В. Юрчук. – Минск : Современное слово, 1998. – 767 с.
476. Сохор А. М. Логическая структура учебного материала / А. М. Сохор. – М. : Педагогика, 1974. – 192 с.
477. Соціологія : навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – 344 с.
478. Спиркин А. К. О творческой силе человеческого разума : послесл. в кн. / А. К. Спиркин // Наука и творчество / Г. Гиргинова. – М. : Прогресс, 1979. – 337 с.
479. Степашкина Л. Ю. Розвиток загальних навчальних умінь і навичок як ключової освітньої компетенції / Л. Ю. Степашкина // Ключові й предметні компетенції в шкільній освіті : зб. наук. пр. – К. : Педагогічна думка, 2005. – С. 16–25.
480. Стоянов В. У. Розробка та впровадження єдиного курсу «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона» / В. У. Стоянов, Д. А. Бабенко, В. Е. Бломквист // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 2. – С. 41–44.
481. Степин В. С. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации / В. С. Степин, Л. Ф. Кузнецова. – М. : ИФРАН, 1994. – 272 с.
482. Субетто А. И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций / А. И. Субетто. – СПб. – М. : Исследовательский центр подготовки специалистов, ПАНИ, 2006. – 72 с.

483. Субетто А. И. Квалитология образования / А. И. Субетто. – СПб. – М. : Исследовательский центр подготовки специалистов, ПАНИ, 2000. – 200 с.
484. Супруненко М. І. Форми залучення старшокласників до розв'язування творчих задач / М. І. Супруненко // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 3–4 (60–61). – С. 45–52.
485. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – 654 с.
486. Талызина Н. Ф. Деятельностный подход к построению модели специалиста / Н. Ф. Талызина // Вестник высшей школы. – 1986. – № 3. – С. 10–14.
487. Талызина Н. Ф. Пути разработки профиля специалиста / Н. Ф. Талызина. – Саратов : СГУ, 1987. – 173 с.
488. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1975. – 343 с.
489. Тарасова Н. В. Мировой опыт реализации компетентностного подхода в профессиональном образовании / Н. В. Тарасова // Среднее профессиональное образование. – 2007. – № 2. – С. 36–38.
490. Татур Ю. Г. Высшее образование: методология и опыт проектирования : учеб.-метод. пособие / Ю. Г. Татур. – М. : Логос, 2008. – 130 с.
491. Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю. Г. Татур // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 20–22.
492. Теория и методика обучения безопасности жизнедеятельности : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Л. А. Михайлов, Э. М. Киселева, О. Н. Русак [и др.] ; под ред. Л. А. Михайлова. – М. : Академия, 2009. – 288 с.
493. Теоретические основы содержания общего среднего образования / под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера. – М. : Педагогика, 1983. – 352 с.
494. Теплицький І. О. Розвиток творчих здібностей школярів засобами комп'ютерного моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. / І. О. Теплицький. – Київ, 2001. – 20 с.

495. Терещенко О. П. МВ до опрацювання розділу «БЖД» в дипломних проектах і роботах студ. машинобудівних спеціальностей / О. П. Терещенко, О. В. Кобилянський. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 46 с.
496. Теслинов А. Г. Развитие систем управления : методология и концептуальные структуры / А. Г. Теслинов. – М. : Глобус, 1998. – 229 с.
497. Типові навчальні програми нормативних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праців галузі», «Цивільний захист». – К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. – 72 с.
498. Титова Г. Н. Сборник производственных ситуаций и деловых игр по курсу «Охрана труда» : учеб. пособ. для вузов / Г. Н. Титова. – Л. : Химия, 1988. – 216 с.
499. Тихоплав Т. С. Физика веры / Т. С. Тихоплав, В. Ю. Тихоплав. – СПб. : ВЕСЬ, 2002. – 256 с.
500. Товажнянський Л. Керівник – професіонал нової формації / Л. Товажнянський, О. Романовський // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис : зб. наук. пр. – К. : Педагогічна преса, 2002. – № 1. – С. 34–39.
501. Тойнби А. Постигание истории / А. Тойнби. – М. : Айрис-Пресс, 2002. – 640 с.
502. Толстоухов А. В. Екобезпечний розвиток : пошук стратегії / А. В. Толстоухов, М. І. Хилько. – К. : Знання України, 2001. – 333 с.
503. Трайнев В. А. Сущность и объективная необходимость применения методов активного обучения / В. А. Трайнев // Основы организации и функционирования центра методов активного обучения в педвузе. – М. : Прометей, 1988. – С. 5–10.
504. Трайнев В. А. Сборник активных методов и учебных деловых игр / В. А. Трайнев, Л. Н. Матросова, И. В. Трайнев, – Т. 3. – М. : Прометей, 2001. – 410 с.
505. Траут Дж. Сила простоты : руководство по успешным бизнес-стратегиям / Дж. Траут. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.
506. Трубников А. Духовность образования и трансценденция / А. Трубников // Вестник высшей школы. – 1998. – № 8. – С. 8–13.
507. Уваркіна О. Сутність і зміст професійної культури спеціаліста / Олена Уваркіна // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 68–73.

508. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 134 с.
509. Український радянський енциклопедичний словник : Т. 2 / гол. ред. Ф. С. Бабичев. – Вид. 2. – К. : Голов. ред. Української радянської енциклопедії, 1987. – 735 с.
510. Урсул А. Д. Перспективы эволюции государства в модели устойчивого развития / А. Д. Урсул // Общественные науки и современность. – 1996. – № 2. – С. 134–144.
511. Устынюк Ю. А. Как сесть в уходящий поезд / Ю. А. Устынюк // Химия и жизнь. – 1989. – № 9. – С. 11–13.
512. Ушинский К. Д. Труд в его психическом и воспитательном значении / К. Д. Ушинский // Собр. соч. : В 11 т. – М., Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1948–1950. – Т. 2.
513. Фаткулин А. О современной технологии обучения / А. Фаткулин // Народное образование. – 1993. – № 3. – С. 29–30.
514. Феномен компетентності у просторі наукового знання // Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центуріон, 2005. – С. 130–185.
515. Фетискин Н. П. Физиологические принципы разработки режимов труда и отдыха / Н. П. Фетискин. – Л. : Наука, 1984. – 138 с.
516. Философский энциклопедический словарь / главная редакция: Л. Ф. Ильчев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
517. Фоменко І. М. Використання сучасних інформаційних технологій для розв'язування економічних задач / І. М. Фоменко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2006. – № 1. – С. 15–17.
518. Формирование общеевропейского пространства высшего образования. Задачи для Российской высшей школы. / М-во образования и науки РФ, Гос. ун-т. – М. : Высшая школа экономики, 2004. – 356 с.
519. Фридман Л. М. Наглядность и моделирование в обучении / Л. М. Фридман. – М. : Знание, 1984. – 80 с.
520. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М. : Мир, 1980. – 404 с.
521. Хлебнікова Т. М. Ділова гра як метод активного навчання педагога / Т. М. Хлебнікова. – Харків : Основа, 2005. – 76 с.

522. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підруч. / Ф. І. Хміль. – К. : Академвидав, 2005. – 608 с.
523. Христенко В. Б. Деловые игры в учебном процессе : учеб. пособ. / В. Б. Христенко. – Челябинск : ЧПИ, 1983. – 143 с.
524. Хруцкий Е. А. Организация проведения деловых игр / Е. А. Хруцкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 230 с.
525. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования : сб. ИОСО РАО / А. В. Хуторской. – М. : ИОСО РАО, 2002. – С. 132–149.
526. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 55–61.
527. Цукерман Г. А. Инновации в мировой педагогике / Г. А. Цукерман. – Рига : Эксперимент, 1998. – 180 с.
528. Чермит К. Д. Высшее образование: реалии и перспективы / К. Д. Чермит, В. Г. Левченко. – Майкоп : Ред.-изд. отд. Адыгейского гос. у-та, 2001. – 237 с.
529. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособ. для студ. вузов / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
530. Черняева Л. А. Образовательные условия подготовки компетентного специалиста / Л. А. Черняева // Философия образования. – 2008. – № 1(22). – С. 329–336.
531. Чернова Ю. К. Основы проектирования педагогических технологий в техническом вузе : учеб. пособ. / Ю. К. Чернова. – Тольятти : Тольяттинский политех. ин-т, 1992. – 121 с.
532. Чернова Ю. К. Квалитативные технологии обучения : моногр. / Ю. К. Чернова. – Тольятти : Изд-во Фонда «Развитие через образование», 1998. – 149 с.
533. Чернова Ю. К. Профессиональная культура и формирование ее составляющих в процессе обучения : моногр. / Ю. К. Чернова ; под науч. ред. В. В. Щипанова. – М., Тольятти : ТолПИ, 2000. – 163 с.
534. Чобітко М. Г. Індивідуальність студента в особистісно-орієнтованому професійному навчанні / М. Г. Чобітко // Педагогіка і психологія // Вісник АПН України. – 2005. – № 2 (47). – С. 34–42.

535. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения : метод. пособ. / М. А. Чошанов. – М. : Народное образование, 1996. – 160 с.

536. Чураков О. В. Ключевые компетенции как результат общего образования. Метод проектов в образовательном процессе : дидак. матер. для обуч. педагогов. / О. В. Чураков, И. С. Шишман. – Самара : Про-фи, 2002. – 42 с.

537. Шабанова М. Социология свободы: трансформирующееся общесво / М. Шабанова ; отв. ред. Т. И. Заславская. – М. : Московский общест. науч. фонд, 2000. – 315 с.

538. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учеб. пособ. : / В. Д. Шадриков. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : Логос, 1996. – 320 с.

539. Шадрина В. В. Воспитание субъектности в культурах свободы и контроля / В. В. Шадрина // Педагогические проблемы становления субъектности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования : сб. науч. и метод. тр. / под. ред. Н. К. Сергеева, Н. М. Борытко. – Волгоград : Из-во ВГИПКРО, 2001. – Вып. 2. – С. 10–13.

540. Шаланова М. М. Комплексная оценка компетентности будущих педагогов / М. М. Шаланова // Педагогика. – 2008. – № 7. – С. 54–59.

541. Шахов В. І. Технологічний підхід в галузі педагогічної освіти / В. І. Шахов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2005. – Вип. 8. – С. 505–509.

542. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – 5-те вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 307 с.

543. Шепель В. М. Человековедческая компетентность менеджера. Управленческая антропология / В. М. Шепель. – М. : Народное образование, 1999. – 286 с.

544. Шершнева В. Педагогическая модель развития компетентности выпускника вуза / В. Шершнева, Е. Перехожева // Высшее образование в России. – 2008. – № 1. – С. 152–154.

545. Шестопал О. Б. Политическая психология / О. Б. Шестопал. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Аспект-Пресс, 2007. – 427 с.
546. Шестоपालюк О. В. Використання інформаційних технологій в підготовці сучасного вчителя / О. В. Шестоपालюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К., Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. – Вип. 9. – С. 31–34.
547. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании : сб. науч. тр. – М. : АПО, 1999. – № 2. – С. 30–34.
548. Шиян В. Д. Генезис, сучасні проблеми та перспективи дисципліни «Безпека життєдіяльності» / В. Д. Шиян, М. В. Возник // Безпека життєдіяльності. – 2008. – № 3–4. – С. 33–35.
549. Шиян В. Д. Наукові основи викладання курсу «Безпека життєдіяльності» у вищих начальних закладах / В. Д. Шиян // Безпека життєдіяльності. – 2006. – № 7. – С. 36–41.
550. Шумякова Н. В. Модульное обучение при подготовке преподавателей в США / Н. В. Шумякова : под ред. К. Н. Цейкович. – М. : Мысль, 1993. – 44 с.
551. Щербакова Т. Н. Психологическая компетентность учителя: содержание, механизмы и условия развития / Т. Н. Щербакова. – Ростов-на-Дону : Изд-во РГУ, 2005. – 163 с.
552. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах / П. М. Щербань. – К. : Вища школа, 2004. – 206 с.
553. Экологическая антология : экологические произведения западных авторов / под ред. Г. Уорнера, Д. Кригера, Е. Алексеева [и др.] ; Москва–Бостон : Советско-Американская гуманитарная инициатива / Golubka. – М. : Московский журнал, 1992. – 272 с.
554. Экономическая психология : учебник / под ред. И. В. Андреевой. – СПб. : Питер, 2000. – 335 с.
555. Эльконин Д. Б. Избранные психологические произведения / Д. Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1989. – 387 с.
556. Эсаулов А. Ф. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов / А. Ф. Эсаулов. – М. : Высш. школа, 1982. – 223 с.

557. Эшби У. Р. Введение в кибернетику / У. Р. Эшби ; пер. с англ. под ред. В. А. Успенского. – М. : Из-во иност. л-ры, 1959. – 432 с.
558. Юдин В. В. Общепедагогические технологии : моногр. / В. В. Юдин. – Ярославль : МУБиНТ, 2007. – 179 с.
559. Юцявичене П. Теория и практика модульного обучения / П. Юцявичене. – Каунас : Швиеса, 1989. – 137 с.
560. Ягупов В. В. Педагогіка : підруч. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.
561. Яким Р. С. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. / Р. С. Яким. – Львів : Бескид Біт, 2005. – 304 с.
562. Якиманская И. С. Развивающее обучение / И. С. Якиманская. – М. : Педагогика, 1979. – 144 с.
563. Якунин В. А. Педагогическая психология : учеб. пособ. / В. А. Якунин. – СПб. : Полиус, 1998. – 639 с.
564. Ялалов Ф. Деятельностно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию / Ф. Ялалов // Высшее образование в России. – 2008. – № 1. – С. 89–93.
565. Яремко З. М. Безпека життєдіяльності / З. М. Яремко. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 304 с.
566. Яремко З. М. Психологічні аспекти забезпечення безпечної життєдіяльності / З. М. Яремко, С. В. Тимошук, О. І. Третяк // Безпека життєдіяльності. – 2008. – № 7–8. – С. 28–29.
567. А. с. 1531204 СССР, МКИ³ Н 03 К 17/56 Ключ переменного тока / Н. И. Байдасов, А. М. Шумский, А. В. Кобылянский (СССР). – № 4416667/24-21 ; заявл. 31.03.88 ; опубл. 23.12.89, Бюл. № 47.
568. А. с. 106595 СССР, МКИ³ Н 02 Н 3/17 Устройство для защиты сети переменного тока с изолированной нейтралью от однофазного замыкания на землю / В. М. Кутин, А. В. Кобылянский (СССР). – № 3486774/24-07 ; заявл. 06.09.82 ; опубл. 07.01.84, Бюл. № 1.
569. А. с. 1304128 СССР, МКИ³ Н 02 J 9/06 Устройство для автоматического переключения с основной нагрузки постоянного тока на резервную / А. М. Шумский, А. В. Кобылянский, А. Е. Рубаненко (СССР). – № 3971046/24-07 ; заявл. 01.11.85 ; опубл. 15.04.87, Бюл. № 14.

570. А. с. 1343212 СССР, МКИ³ F 25 В 49/00, F 04 В 49/00 Устройство для защиты и аварийной сигнализации компрессора / А. М. Шумский, А. В. Кобылянский, А. Е. Рубаненко (СССР). – № 4026710/25-06 ; заявл. 26.02.86 ; опубл. 07.10.87, Бюл. № 37.

571. А. с. 1356113 СССР, МКИ³ Н 02 Н 7/08, 5/04 Устройство для тепловой защиты электродвигателя / А. М. Шумский, А. В. Кобылянский, А. Е. Рубаненко (СССР). – № 3975094/24-07 ; заявл. 14.11.85 ; опубл. 30.11.87, Бюл. № 44.

572. А. с. 1376192 СССР, МКИ³ Н 02 М 5/257, Н 03 К 17/292 Тиристорный ключ переменного тока / Н. И. Байдасов, А. М. Шумский, А. В. Кобылянский [и др.] (СССР). – № 4073859/24-07 ; заявл. 05.06.86 ; опубл. 23.02.88, Бюл. № 7.

573. А. с. 1383232 СССР, МКИ³ G 01 R 31/08 Устройство для дистанционного определения поврежденной линии и управления разветвлённой распределительной электрической сетью / [В. В. Назаров, А. В. Кобылянский, В. Б. Иванов] (СССР). – № 4131069/24-21 ; заявл. 04.10.86 ; опубл. 23.03.88, Бюл. № 11.

574. А. с. 1429066 СССР, МКИ³ G 01 R 31/08 Устройство контроля изоляции двухпроводной сети постоянного тока / А. В. Кобылянский, А. Е. Рубаненко, А. М. Шумский (СССР). – № 4132218/24-21, № 4130130/24-21 ; заявл. 08.10.86 ; опубл. 07.10.88, Бюл. № 37.

575. А. с. 1474711 СССР, МКИ³ G 08 В 21/00 Устройство для сигнализации утечек масла в водоёмы / А. В. Кобылянский, А. Е. Рубаненко, А. М. Шумский (СССР). – № 4216869/24-24 ; заявл. 30.03.87 ; опубл. 23.04.89, Бюл. № 15.

576. А. с. 1541765 СССР, МКИ³ Н 03 К 17/56 Ключ переменного тока / Н. И. Байдасов, А. М. Шумский, А. В. Кобылянский (СССР). – № 4340143/24-21 ; заявл. 08.12.87 ; опубл. 07.02.90, Бюл. № 5.

577. А. с. 1598020 СССР, МКИ³ Н 02 Н 5/04 Устройство для температурной защиты электродвигателя / А. М. Шумский, А. В. Кобылянский (СССР). – № 4442397/24-07 ; заявл. 17.06.88 ; опубл. 07.10.90, Бюл. № 37.

578. Ніколаєнко С. М. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства [Електронний ресурс] / С. М. Ніколаєнко // Підсумкова колегія Міністерства освіти і

науки України м. Харків 1-2 березня 2007 рік. – Режим доступу : <http://www.almamater.com.ua>.

579. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация. Система стандартов безопасности труда: ГОСТ 12.0.003-74 (80). – [Чинний від 1976-01-01]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.yondi.ru/inner_c_article_id_1214.phtm.

580. Пометун О. І. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти [Електронний ресурс] / О. І. Пометун // Вісник. – 2004. – №22. – Режим доступу : <http://www.visnykOiatp.org.ua>.

581. Про затвердження Положення про розробку інструкцій з охорони праці. Наказ Комітету по нагляду за охороною праці від 29.01.1998 р. № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0226-98>.

582. Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою. Наказ Державного комітету з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z023-05>.

583. Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці: постанова КМ України від 01 серп. 1992 р. № 442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=442-92-%EF>

584. «Sustainable Development: A Critical Review» by Lele, S. // World Development – 1991. – Vol. 19, No. 6. – P. 607 – 621.

585. Baron J. N. Strategic Human Resources: Frameworks for General Managers / James N. Baron, David M. Kreps. – NY : John Wiley & sons, Inc., 1999. – 602 p.

586. Carter N. The Politics of the Environment. Ideas, Activism, Policy / N. Carter. – Copyright Cambridge University Press. Published November 2001. 382 p.

587. Drucker P. F. Preparing Tomorrow's Business Leaders Today / Peter F. Drucker. – Englewood, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1969. – 290 p.

588. Duraj-Novakova K. Modelowanie systemowe w pedagogice / K. Duraj-Novakova. – Krakow : Wyd-wo Naukowe WSP, 1997. – 392 s.

589. Ford J. D. *The Four Conversations: Daily Communication That Gets Results* / Jeffrey D. Ford, Laurie Ford. – San Francisco, California : Berrett-Koehler Publishers, Inc., 2009. – 200 p.
590. *Forging new partnerships with Cases, Simulations, Games and other Interactive Methods*. – Boston : WACRA, 2005. – 750 p.
591. Karczewski J. *Ocena ryzyka zawodowego na stanowisku tokarz, frezer* / J. Karczewski, B. Raczkowski. – Gdansk, 2000. – 61 s.
592. Karczewski J. T. *System zarządzania bezpieczeństwem pracy* / Jerzy T. Karczewski. – Gdansk, 2000. – 310 s.
593. *Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society*. Edited by Dominique Simone Rychen and Laura Hersh Salganik. Germany : Hogrefe & Huber, 2003. – 206 p.
594. Lay W.A. *Tatschule*. – Karlschule, 1898. – 34 p.
595. Nonaka J. *Creating Organizational Order Out of Chaos : Yelt-Renawai in Japanese Firms* / J. Nonaka // *California Management Review*. – 1988. – Vol. 30. – Issue 3. – P. 57–73.
596. Petruk V. *Teaching for eign mathematics' using Games* / V. Petruk // *Forging new partnerships with Cases, Simulations, Games and other Interactive Methods*. – Boston : WACRA, 2005. – P. 221–225.
597. Phillip C. *Schlehti. Schools for the 21-st. Century. Leadership smperatinez for Educactional Reform* / C. Phillip. – Jan Yramisko, 1999. – 122 p.
598. *Quality education and competencies for Iife (Workshop 3) Background Paper*. – 2004. – P. 6–7.
599. *Science for Public Understanding* / Ed. By R. Millar & A. Hant. – Heinemann, 2000. – 256 p.
600. Specters J. Michael-de Teja. Ileana. *ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Teaching* / J. Specters // *ERIC Digest. Competence. Competencies and Certification*. – 2001. – P. 1–3.
601. Thompson J. *Organization in Action* / J. Thompson. – New York : McGraw Hill, 1967. – 281 p.
602. Ulrich D. *Human Resource Champions: The Next Agenda for Adding Value and Delivering Results* / Dave Ulrich. – Boston : Harvard Business School Press, 1997. – 281 p.

603. Competence-based VET in the Netherlands; Background and pitfalls [Электронный ресурс] / Harm Biemans, Loek Nieuutenhuis, Rob Poell [and oth.] // Berufs- und Wirtschaftspädagogik - online. – Issue 7, April 2005. P. 1–14. – Режим доступа : <http://www.bwpat.de/7eu/biemansetalnwbwpat7.shtml>.

604. Coles M. A review of international and national developments in the use of qualifications frameworks [Электронный ресурс] / M. Coles // ETF Project Number WP06-42-05 - Work Programme 2006. – Режим доступа : <http://www.etf.europa.eu/>.

605. Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work [Электронный ресурс] // Official Journal L 183 , 29/06/1989. – P. 0001 – 0008. – Режим доступа до журн. : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0391:en:HTML>.

606. Council Directive 89/654/EEC of 30 November 1989 concerning the minimum safety and health requirements for the workplace (first individual directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) [Электронный ресурс] // Official Journal L 393, 30/12/1989. – P. 0001 – 0012. – Режим доступа до журн. : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:1989L0654:EN:HTML>.

607. Council Directive 89/655/EEC of 30 November 1989 concerning the minimum safety and health requirements for the use of work equipment by workers at work (second individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) [Электронный ресурс] // Official Journal L 393 , 30/12/1989 P. 0013 – 0017. – Режим доступа до журн. : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0655:EN:HTML>.

608. Council Directive 89/656/EEC of 30 November 1989 on the minimum health and safety requirements for the use by workers of personal protective equipment at the workplace (third individual directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) [Электронный ресурс] // Official Journal L 393, 30/12/1989 P. 0018 – 0028. – Режим доступа до журн. : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0656:EN:HTML>.

609. EUA's Position on the Development of a European Qualifications Framework for Lifelong Learning, Brussels, 16.12.2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.eua.be/fileadmin/userupload/files/EUAdocuments/EUA_Statement_EQFLLL_1612005.pdf.

610. European strategy and co-operation in education and training [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm.

611. Guidelines on occupational safety and health management systems, ILO-OSH 2001 (ISBN 92-2-111634-4, Geneva) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pro-risk.co.za/members/Ohse/International%20Standards/ILO-OSH%202001_overview.htm.

612. OECD. The Definition and Selection of Key Competencies. Executive Summary. 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf>.

613. Overarching Frameworks for Qualifications - Letter from UK Presidency to European Commission, 21.12.2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.dfes.gov.uk/bologna/index.cfm?fuseaction=news.list.

614. Smith Mark K. Competence and Competency. The Encyclopedia of Informal Education, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.infed.org/biblio/b-comp.htm>.

615. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning, 23.04.08 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/educ-training_en.html#EQF-LEAFLET.

616. UNESCO. IBE. Nanzhao Zhou. Competencies in Curriculum Development, 2006. 6 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ibe.unesco.org/cops/Competencies/CompetCurDevZhou.pdf>.

617. World Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs. Jomtien, Thailand, 5-9 March 1990 - Inter-Agency Commission (UNDO, UNESCO, UNICEF, WORLD BANK) for the World Conference on Education for All. – N.Y.: UNICEF- 164 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unesco.ru/files/docs/educ/wdcfa.pdf>.

Наукове видання

Кобилянський Олександр Володимирович

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Монографія

Редактор С. Малішевська

Оригінал-макет підготовлено О. Кобилянським

Підписано до друку 05.06.2012 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. др. арк. 34,07
Тираж 300 (1-й запуск 1–100) прим. Зам № 2012-109

Вінницький національний технічний університет,
КІВЦ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті,
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-81-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.